

BEKLENTİLER VE YAŞAM KALİTESİNE KATKISI AÇISINDAN MAKRO TOPLUMSAL KURUMLAR (KUŞAKLAR ARASI BİR KARŞILAŞTIRMA)*

MACRO SOCIAL INSTITUTIONS IN TERMS OF EXPECTATIONS AND THEIR CONTRIBUTION TO QUALITY OF LIFE (AN INTERGENERATIONAL COMPARISON)

Prof. Dr. Metin ÖZKUL¹

Arş. Gör. Dr. Gizem TAN EREN²

ÖZ

Gündelik yaşam, toplumsal kurumlar ekseninde idame ettirmektedir. Toplumsal kurumlar; aile, eğitim, boş zamanları değerlendirme, sosyal güvenlik, sağlık, ekonomi, hukuk, din ve siyasettir. Bu kurumlar, bireylerin yaşamlarını sürdürmelerinde belirleyici ve yönlendiricidir. Toplumsal kurumlar, toplumdaki bireylerin beklentilerini karşılamak ve onların yaşam kalitelerine katkı sağlamak için tasarlanmıştır. Çalışmada da yaşam kalitesi, toplumsal kurumlar ekseninde değerlendirilmiştir. Birbirlerinden farklı niteliklere sahip olan kuşakların kurumsal beklentilerinin ve kurumların onların yaşamlarına güven, memnuniyet, yaşam kalitesi açısından katkısının farklılaştığı varsayımıyla hareket edilmiştir. Bu amaçla Isparta il merkezi ve merkeze bağlı köylerde toplam 383 bireyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda; kuşaklara göre toplumsal kurumlara yönelik beklentilerin farklılaşmadığı görülmüştür. Toplumsal kurumların farklı kuşaklardaki bireylerin beklentilerini karşılama düzeyi arttıkça güven, memnuniyet ve yaşam kalitesine katkı düzeyi de yükselmektedir. Bu anlamda kuşaklar arasında bir farklılaşma olmayıp toplumsal kurumların toplumun beklentilerini karşılama derecesi ön plana çıkmaktadır. Toplumsal kurumlar beklentileri karşılama düzeylerine göre hangi kuşaktan olursa olsun birey yaşamına güven, memnuniyet, yaşam kalitesi açısından benzer katkılarda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Kurumlar, Güven, Memnuniyet, Yaşam Kalitesi, Kuşaklar.

JEL Sınıflandırma Kodları: D6, I13, J3, O15.

ABSTRACT

Everyday life is sustained around social institutions. Social institutions include family, education, leisure, social security, health, economy, law, religion, and politics. These institutions are decisive and guiding in individuals' lives. They are designed to meet the expectations of individuals in society and to contribute to their quality of life. In the study, quality of life is evaluated in the context of social institutions. It is assumed that the institutional expectations of different generations and the contributions of these institutions to their lives in terms of trust, satisfaction, and quality of life vary. For this purpose, a survey is conducted with a total of 383 individuals in the city centre of Isparta and its affiliated villages. As a result of the analysis of the obtained data, it is observed that the expectations towards social institutions do not differ among generations. As the level of social institutions' ability to meet the expectations of individuals from different generations increases, so does their contribution to trust, satisfaction, and quality of life. In this sense, there is no differentiation between generations, and the degree to which social institutions meet societal expectations comes to the forefront. Regardless of the generation, social institutions provide similar contributions to individuals' lives in terms of trust, satisfaction, and quality of life.

Keywords: Social Institutions, Trust, Satisfaction, Quality of Life, Generations.

JEL Classification Codes: D6, I13, J3, O15.

* Bu çalışma Metin ÖZKUL danışmanlığında Gizem TAN EREN tarafından hazırlanan ve 14.08.2023 tarihinde savunulan “Gündelik Toplumsal Yaşam Pratiklerinde Makro Kurumsal Yapıların Rolü: Koşullar, Sorunlar ve Beklentiler (Isparta Örneği)” başlıklı doktora tezinden yararlanarak hazırlanmıştır. Çalışma için Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulundan 108/19 sayılı ve 22.06.2021 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, metinozkul@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, gizemeren@sdu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Social institutions play a guiding and determining role in individuals' everyday lives. They must ensure that individuals lead a quality life. Maintaining a quality life requires both individual and social welfare, which depends on institutions responding to individual and social needs and meeting expectations. In this context, the study evaluates institutional expectations and the contributions of institutions to individual experiences (trust, satisfaction, quality of life) across generations, aiming to see whether there are differences among generations. It is assumed that the institutional assessments of generations, which differ due to factors such as shared experiences and the development of a common consciousness, would also be different. Thus, institutions such as family, education, leisure, social security, health, economy, law, religion, and politics are evaluated in the context of generations.

Design/methodology/approach:

The study employs a quantitative research method to generalize the institutional expectations of generations and contributions of these institutions to their quality of life. The research population consists of individuals aged 18 and over in Isparta city centre and its affiliated villages. Based on a 95% confidence level, the sample size is determined to be 383. A questionnaire form containing semi-structured and structured questions is created by reviewing the relevant literature. The survey is conducted face-to-face by the researcher. For data analysis, statistical software is used, and the data are transferred to a computer for evaluation through frequency tables and the Chi-Square Independence Test.

Findings:

The study reveals that the generational expectations of institutions shape the contributions these institutions make to individuals' lives. The degree to which generational expectations are met influences perceptions of trust, satisfaction, and quality of life. In the study, positive thoughts about societal institutions, such as family, leisure, health, and social security, are emphasized. The family institution meets individual expectations across all generations. While satisfaction with the family life and the positive contribution of family to quality of life are highlighted, there is a prevailing sense of distrust towards the current family structure. In the leisure institution, although not as much as the family institution, positive assessments are seen, with the X and Y generations partially having their expectations met. Activities contribute positively to their sense of trust and satisfaction, but the failure to carry out certain activities has a somewhat negative impact on their quality of life. In contrast, the Z generation's expectations from leisure activities are not met, and the failure to engage in certain activities negatively impacts their quality of life, while the activities they do manage to engage in positively affect their sense of trust and satisfaction. The health institution is also one of the institutions where positive evaluations dominate across generations. The study finds that the health institution is seen as sufficient in meeting expectations, provides trust, generally brings satisfaction, and does not negatively affect quality of life. No generational division is observed in this regard. In contrast to these institutions, there is a dominant negative perception toward institutions such as the economy, law, religion, and politics. The education institution does not meet the needs of individuals, and it is concluded that individuals from different generations do not trust the Turkish education system, are dissatisfied with it, and that their quality of life is negatively affected by this. The social security institution, which is associated with the economy and regulates working life, is evaluated more positively across generations. The X and Y generations believe that the social security institution partially meets their expectations, the 58 and above generation feels it does not, and the Z generation has no opinion on it. Generally, there is partial trust in the social security institution and satisfaction is expressed, but the Z generation has no opinion on the matter. Regarding whether the social security institution has a negative impact on quality of life, the X generation states they are not negatively affected, the Y and 58+ generations say they are somewhat negatively affected, and the Z generation has no opinion. The law institution, although not as much as the economy institution, also sees dominant negative evaluations. While justice is an important issue for all generations, the perception that expectations from the law institution are not being met, along with distrust, dissatisfaction, and the somewhat negative impact on quality of life, indicates that there are issues with the law institution regarding justice. As for the religion institution, the Directorate of Religious Affairs is seen as insufficient in meeting the religious needs of the public. The Z and 58+ generations are satisfied with religious services, while the X and Y generations are somewhat satisfied. However, all generations stated that they do not trust institutions and organizations that provide religious services, and that their quality of life is not negatively affected by religious practices. Finally, in terms of the political institution, it is one of the institutions with the most dominant negative evaluations across all generations (X, Y, Z, and 58+). The political institution fails to meet expectations, negatively impacts quality of life, and is marked by distrust and dissatisfaction.

Conclusion and Discussion:

The findings indicate that, in general, the institutional expectations and the contribution of institutions to individual lives in terms of trust, satisfaction, and quality of life have not changed across generations. In this regard, it can be concluded that societal institutions should generally address society and meet the overall needs of the community. On the other hand, the extent to which institutions meet expectations shapes the perception of trust, satisfaction, and their contribution to quality of life. As expectations are met, positive perceptions increase, while as the level of expectation fulfilment decreases, negative perceptions rise. Therefore, for societal institutions to have a positive impact on individuals' lives in terms of trust, satisfaction, and quality of life, it is necessary to meet the expectations of society.

1. GİRİŞ

Gündelik yaşam, belirli bir kalite düzeyinde sürdürülmektedir (Tekeli, 2009, s. 6). Kalite; birey, nesne ya da yaşantıya dair niteliği yansıtan, onun diğerlerine göre ayırt edici üstünlüğünü gösteren özelliğidir. Bireyler yaşamlarının daha iyi koşullarda olmasını, isteyip de sahip olamadıklarına ulaşmayı, kısaca refah ve mutluluğu arzulamaktadır. Böylelikle hem toplumsal yaşamda hem de birey yaşamında kalite aranmakta, yaşamı kalitelendiren, nitelikli kılan unsurların neler olduğu sorgulanmaktadır (Bozkurt, 2003, s. 15-16). İyi bir yaşamın temel niteliklerine ilişkin cevaplandırılması gereken soruların yanında sorunlar ve koşulların ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusundaki tartışmalar tüm zaman ve kültürlerde önemli düşünürlerin zihnini meşgul etmiştir (Diener ve Suh, 1997, s. 189). Bu düşünceler, Aristoteles'e kadar uzanan felsefi tartışmalarda görülmektedir (Burcu Sağlam, 2022, s. 637). Aristoteles'in "eudaimonia" kavramı bireylerin iyi yaşama ulaşmak için potansiyellerini tamamen gerçekleştirmeleri gerektiğini belirtirken Doğu filozofları bireysel arzuları sınırlamanın erdemini vurgulayarak kaynakların eşit dağılımını teşvik eden bir ideoloji fikrini ortaya atmışlardır. Benzer şekilde Emmanuel Kant, birey eylemlerinin evrensel yasaların temeli olması için bireylerin ahlaki bir şekilde hareket ederek iyi bir toplum elde etmelerini gerekli görmekte, bu şekilde iyi bir yaşama ulaşılacağını düşünmektedir (Diener ve Suh, 1997, s. 189). Yapılan felsefi tartışmalar, yaşam kalitesinin birey yaşamının daha iyi hale getirilmesinde kullanılan kavramsal bir araç olmasını sağlamıştır. Nitekim eudemonic ve hedonik felsefeler, hangi davranışların mutluluğu sağladığı, kimlerin mutluluğa ulaştığı, hangi davranışların sosyal açıdan ödüllendirilmesi gerektiğinin cevaplarını bulmaya çalışırken sosyolojik açıdan yaşam kalitesi açıklamalarına da temel oluşturmuşlardır (Burcu Sağlam, 2022, s. 637). Bu sayede kavramsal olarak "yaşam kalitesi" ilk kez A.C. Pigou'nun ekonomik refah üzerine 1920 yılında yazdığı kitapta kullanılmış olsa da (Praag ve Ferrer-i-Carbonell, 2004, s. 224), zamanla yaşam kalitesi çalışmalarında birey gereksinimlerinin ekonomiyle sınırlı olmadığı anlaşılarak farklı sosyal göstergelere önem verilmeye başlanmış (Burcu Sağlam, 2022, s.639), birey refahını ölçmenin bilimsel yolları tasarlanmaya çalışılmıştır (Diener ve Suh, 1997, s. 189). Böylelikle kavramın içeriği genişletilerek konaklama, istihdam, aile hayatı, sağlık hizmetleri, çalışma koşulları, eğitim olanakları gibi pek çok alanla ilişkili olarak incelenmiştir (Uysal Şahin, 2020, s. 1). Kavramın geniş bir içeriğe sahip olması, onun birey ve toplumların maddi zenginliklerinin ötesinde gereksinimlerin tatmini ve yaşam tarzına odaklanan bir kavram olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Sapancalı, 2009, s. 9, 12). Böyle bir değerlendirme, yaşam kalitesinin hem ekonomik gelişmeye koşut olarak bireylerin gelirlerindeki yükselmenin tüketim işleviyle oluşturduğu yaşam standardı hem de sağlıklı yaşam, refah, mutluluk, huzur, toplumsal memnuniyet gibi konularla ilişkili olduğunu göstermektedir (Susniene ve Jurkauskas, 2009, s. 58). Ancak genel olarak değerlendirildiğinde yaşam kalitesi konusunda evrensel göstergeler bulunmamakta (Evinç Torlak ve Savaş Yavuzçehre, 2008, s. 29) ve net bir açıklamasının yapılamaması nedeniyle belirsizlik içermektedir (Jenkinson, 2020). Çünkü kavram kültüre, şartlara ve zamana göre değişiklik göstermekte (Evinç Torlak ve Savaş Yavuzçehre, 2008, s. 29) bireylerin deneyimlerine ve yaşam koşullarına atıfta bulunmaktadır. Engelli birinin yüksek yaşam kalitesinden bahsederken yakın vakitte işini kaybeden birinin düşük yaşam kalitesinden bahsetmesi gibi toplumsal yaşamda görünen farklılıklar bu duruma bir örnektir (Jenkinson, 2020). Bu tür göreceli betimlemeleri dikkate alan Dünya Sağlık Örgütü, yaşam kalitesini "bireylerin yaşadıkları kültür ve değer sistemleri bağlamında ve hedefleri, beklentileri, standartları ve endişeleri ile ilgili olarak yaşamdaki konumlarını algılamaları" olarak tanımlamaktadır (World Health Organization [WHO], 2012, s. 3). Yaşam kalitesi; yaşamın anlaşılması, algılanması, yorumlanması ve birey yaşamına ait tarzın şekillendirilmesi bağlamında oluşan bir dünya görüşü olmakla birlikte bünyesinde değer, kabul, norm, hedef ve inançları barındırmaktadır. Genel bir ifadeyle yaşam kalitesi, bireyin sosyal ve fiziki yönlerden güvencede olduğunu düşünmesi ve bu güvence için gerekli koşulların sunulmasıdır (Burcu Sağlam, 2022, s. 641). Schalock ve Verdugo'ya (2002) göre yaşam kalitesi bireyin ihtiyaçlarının temini, bu açıdan sahip olduğu fırsatlar, kişisel tatminini ifade ederken Cummins'e (1997) göre ise maddi refah, sağlık, ilişkilerin verimliliği, güvenlik, toplumsal uyum, psikolojik iyilik hali gibi açılardan değerlendirilmektedir. Yapılan tanımlamalar, yaşam kalitesinin çok boyutlu bir kavram olduğunu göstermektedir (Sapancalı, 2009, s. 13). Yaşam kalitesinin çeşitli boyutlarını dikkate alan sınıflandırma ve yapılan tanımlar, modern toplumdaki bireylerin fiziksel iyilik (bireylerin beden sağlığı), maddi refah (yaşanan çevre ve koşulların iyiliği), sosyal refah (toplumsal ilişkilerin durumu) ve psikolojik iyilik (bireylerin ruhsal sağlığı) halleri çerçevesinde toplanmaktadır (Uysal Şahin, 2020, s. 25). Bu haliyle yaşam kalitesi kavramı bireysel ve toplumsal açılardan ele alınmalıdır. Bireysel açıdan bakıldığında, bireyin yaşamında önemseddiği alanlardan mutluluk duyması ve tatmin olması; toplumsal açıdan ise bütün bireylerin refah, mutluluk ve huzur düzeylerini ifade edip genel yaşam koşullarının hangi düzeyde olduğu ve temel gereksinimlerin hangi ölçüde karşılandığı konuları önemli olmaktadır (Sapancalı, 2009, s. 20-21). Tüm bunlar yaşam kalitesinin şemsiye bir kavram olduğunu, "bünyesinde bireyin yaşadığı sosyal çevrenin nesnel koşullarını,

bireyin algısallığını ve sosyal ilişki ağı içindeki durumunu barındırdığını” göstermektedir (Burcu Sağlam, 2022, s. 642).

Yaşam kalitesinin göstergeleri; cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal destek, yaşanan konut ve özellikleri, sağlık, eğitim, gelir, iş yaşamı, boş zaman aktiviteleridir. Çalışmalar özellikle cinsiyetin kadın olması, yaşlılık, medeni açıdan dul veya boşanmış olmak, eğitim seviyesinin düşüklüğü, sosyal desteğin zayıflığı, yaşanan konut ve özelliklerinin yetersizliği, hastalık, iş doyumunun düşüklüğü, boş zaman etkinliklerinin yetersizliği gibi durumların yaşam kalitesini düşürdüğünü göstermektedir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 139-144). Çalışmada yaşam kalitesi, kuşaklar doğrultusunda değerlendirileceği için bu göstergeler içerisinde yaş unsuru dikkate alındığında yaşam kalitesinin yaşamsal dönemlere göre farklılaştığı belirtilmelidir. Nitekim çocuk, genç, yetişkin ve yaşlı açısından yaşam kalitesinin öznel ve nesnel görünümü farklılık göstermektedir (Burcu Sağlam, 2022, s. 647). Mevcut literatür dikkate alındığında yaşam kalitesi ve yaş üzerine gerçekleştirilen çalışmaların genellikle yaşlılar üzerinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde; yaşlılıkta zamanın sınırlı algılanmasından dolayı duygusal hedeflerin öncelik kazandığı, zaman algısının bireysel motivasyonun ayrılmaz bir parçası olduğu (Carstensen vd., 1999, s. 165), sosyal izolasyon ve yalnızlığın bilişsel gerilemeye, bunamaya, düşük uyku kalitesi vs. sebebiyet verdiği (Hawkey ve Cacioppo, 2010, s. 219-220), günlük hayatı kendi başlarına idame ettirmelerinin yaşam kalitesinde önemli olduğu (Lawton ve Brody, 1969), olumlu deneyimlerin tadını çıkarma, dayanıklılık ve esnekliğin mutluluk, düşük depresyon ve yaşam memnuniyetlerine katkıda bulunduğu (Smith ve Hollinger-Smith, 2015, s. 195), emeklilik sonrası sosyal ilişkilerde artış olsa da sağlık ve ekonomik koşullardaki düşüşün yaşamı olumsuz etkilediği (Aytaç, 2017, s. 53) gibi durumlara dikkat çekilmektedir. Tüm bunlar bağlamında yaşa göre fiziksel ve psikolojik açılardan iyilik halleri, sosyal ilişkilerin niteliği, bağımsızlığın sağlanması gibi konuların yaşa bağlı yaşam kalitesini etkilediği söylenebilir. Yaşa ilişkin açıklamaların ardından kuşak kavramına gelindiğinde “kuşak” literatürde, üyelerinin benzer deneyimlere sahip olması ve ortak bir bilinç geliştirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Mannheim, 2005, s. 275, 282). Şayet kuşaklar benzer deneyim ve ortak bilinç bakımından birbirlerinden farklılaşıyorlarsa o halde bu durum çeşitli olgular açısından kuşaklara özel farklı anlamların ve değerlendirmelerin de olabileceğini akla getirmekte ve bu doğrultuda kuşak sınıflandırmalarının yapıldığı görülmektedir. Buna göre, günümüzde hayatını sürdürmekte olan bireyler açısından kuşak sınıflandırması; sessiz kuşak (1925-1945), bebek patlaması kuşağı (1946-1964), X kuşağı (1965-1979), Y kuşağı (1980-1999), Z kuşağı (2000 ve sonrası doğanlar) şeklinde yapılmakla birlikte (Oğuz Özgür ve Özkul, 2022, s. 558; Toka ve Çekiç Akyol, 2023, s. 100; Özgül, Özbay ve Ak, 2019, s. 4-5; Aka, 2018, s. 120) son dönemlerde 2010 ve sonrasında doğanları ifade etmek için Alfa kuşağı kavramı kullanılmaktadır (Ziatdinov ve Cilliers, 2021, s. 3; McCrindle ve Fell, 2021).

Değindiği gibi kuşakların her ne kadar farklı deneyim ve ortak bilinç bakımından farklılıklar gösterdiği belirtilse de beklentilerin yaşam kalitesine yönelik amaçlar açısından nasıl değerlendirildiği pek değişmemektedir. Zira hangi kuşaktan olursa olsun “her birey sağlıklı, başarılı ve doyum sağlayacağı hayat sürme yeteneğine sahiptir; asıl önemli olan bunu gerçeğe dönüştürmek için gereken çabanın gösterilmesidir.” (Özkul ve Kalaycı, 2023, s. XV). Ancak bu çabaların bireysel eylemlerle sınırlı kalması doğası gereği toplumsal olan bireylerin, potansiyel özellikleri ne denli nitelikli olursa olsun istenilen yaşam kalitesini elde etmelerine imkân vermeyecektir. Bu nedenle bireyler, toplumda çeşitli ihtiyaçları karşılamaya yönelik işlevselliklerle donatılmış olan kurumların desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla bir toplumda, yaşam kalitesinin bireyler tarafından tatmin edici bir düzeyde elde edilmesine destek verecek en önemli yapısal oluşumlar toplumsal kurumlardır. Zira toplumsal kurumlar, bir toplumda bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumun yaşam kalitesine katkıda bulunmak üzere tasarlanmıştır (Sirgy, 1986, s. 329). Böylelikle çalışmada sosyolojik açıdan yaşam kalitesinin toplumsal kurumlarla birlikte değerlendirilebileceği (Burcu Sağlam, 2022, s. 647) düşüncesinden hareketle kuşaklara göre toplumsal kurumlar, yaşam kalitesine katkısı/desteği yönünden incelenmeye çalışılmıştır.

Toplumsal kurumlar, temel ilgi alanlarından biri olarak sosyoloji literatüründe çeşitli düzeylerde tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin yapısal-işlevselci ekolün en bilinen temsilcilerinden Parsons’a göre toplumsal kurumlar “toplumsal ihtiyaçları veya işlevleri tatmin edecek ve toplumsal sistem arzularını karşılamaya yardımcı olacak, birbirleri ile ilişkili toplumsal normlar ve roller sistemleridir” (Wallace ve Wolf, 2015, s. 71). Öte yandan sembolik etkileşimci ekolün kurucusu kabul edilen Mead ise kurumları küçük gruplar düzeyinde ele alarak “topluluk içindeki ortak tepki” ya da “topluluğun yaşam alışkanlıkları” (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 351) olarak tanımlamaktadır. Parsons’a göre toplumun, kuruluşundan bu yana, hem sistemsel hem de bireysel gereksinimlerini karşılayan bu kurumların en başat olanları ekonomi, siyaset, hukuk ve temsili, tarihsellik içinde farklılaşmakla birlikte, Parsons’ın “gizil örnek koruma” dediği kültürel birikimin oluşmasını, zenginleşmesini ve yeni kuşaklara

aktarılmasını sağlayan eğitim, din, aile gibi kurumlardır (Wallace ve Wolf, 2015, s. 71-72). Parsons'ın tarih boyunca bütün toplumların oluşumunda ve sürekliliğinde var olan bu kurumlara ek olarak, süreç içinde toplumdan topluma görece çeşitlenen ve zenginleşen kurumsal yapılardan da bahsedilebilir. Modern toplumlarda birçoğu örgütlü hale gelmiş bu kurumların, tüm toplum üyelerinin benzer gereksinimlerine benzer hizmetler üretmek amacıyla işleyiş gösterdikleri kabul edilir. Bu hizmetler, nesnel ihtiyaçlara nesnel çözümler şeklinde olabileceği gibi toplumsal ilişki ve gereksinimlerin hangi koşullarda, nasıl ve ne tür araçlarla sürdürülebileceği/giderilebileceği açısından betimlenmiş amaçlar, normlar ya da davranış kalıplarını temsil ederek de gerçekleştirebilir (Özkul, 2018, s. 85-86). Toplum üyeleri, toplumsallaşmayla içselleştirdikleri için kurumların bu özellikleri bir yandan gündelik ilişki ve rutinlerde çeşitli etkinlikler şeklinde dışsallaşıp nesnelleşirken, diğer yandan istikrarlı ve güven içinde yaşama duygusunu besler. İçselleştirilen ve toplumsal ilişkilerle taşınan kurumsal idealler ve amaçlar örgütlü kurumların işlevselliklerinde temsil edilmediğine dair bir kuşku, kurumsal beklentiler konusunda güvensizliğe yol açacağı için bu durum istikrarlı bir yaşam sürdürme konusunda birtakım şüpheleri ve tedirginlikleri de beraberinde getirecek, gündelik ilişki ve rutinler bu durumdan olumsuz etkileneceklerdir. Beklentilerin elde edilmesi ve güven duygusunun sürekliliği yaşam kalitesinin temel koşulları olduğu için kurumsal yetersizlikler yaşam kalitesinin de bozulmasına yol açacaktır. Öte yandan kurumlar doğası gereği toplumsal ilerlemeyi engelleyici bir yapıya da sahiptir (Özkul, 2018, s. 87-88). Modern toplum koşulları ise sık sık teknolojik ve bilimsel yeniliklere maruz kalmaktadır. Kurumların toplum üyeleri açısından yararlı gelişmelere duyarlı olması ve bunları temsil etme esnekliğine sahip olması örgütlü kurumsallığın sorumluluklarından biridir. Dolayısıyla bireyler üretecekleri davranışların, kuracakları ilişkilerin, gereksinimlerini gidermek için kabul ettikleri yeniliklerin kurumlar tarafından meşrulaştırılmasını isterler. Zira kurumsal temsilin meşrulaştırmadığı yeni ilişki, davranış ya da gereksinimi giderme yolları yaşanan hayatın istikrarını bozar ve güvensizlik yaratır. Eldeki çalışma çeşitli yaş kuşakları açısından kurumsal beklentilerin karşılanıp karşılanmaması, yarattığı memnuniyet duygusu ve güven ortamı, bu ortamın oluşup oluşmamasının yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini analiz etmeye odaklanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Birbirlerinden farklı niteliklere sahip olan kuşakların kurumsal beklentileri ve kurumların onların yaşamlarına katkısının farklılaştığı varsayımıyla gerçekleştirilen çalışma, kuşakların aile, eğitim, boş zamanları değerlendirme, sosyal güvenlik, sağlık, ekonomi, hukuk, din, siyaset kurumlarına yönelik beklentileri, kurumların beklentilerini karşılama düzeyi, güven, memnuniyet, yaşam kalitelerine etkisi gibi yönleriyle değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu amaçla çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılarak kuşaklara yönelik genellemelerde bulunulmak istenmektedir. Araştırma evreni Isparta merkez ve merkeze bağlı köylerde bulunan 18 yaş ve üstü nüfustur. Evrene yönelik sayısal veriler TÜİK'ten elde edilmiş ve evreni temsil edecek örneklem hacmi %95 güven düzeyi ve (+-) %5 gözyumulabilir yanılğı payına göre hesaplanarak, 383 kişi olarak tespit edilmiştir. Örneklem seçiminde her tabakanın evrendeki oranıyla orantılı olarak alınmasını ifade eden oranlı tabakalı örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Böylelikle araştırma farklı yaş gruplarından bireylerle Isparta merkezde 180'i kadın, 171'i erkek toplam 351, merkeze bağlı köylerde ise 16'sı kadın, 16'sı erkek toplam 32 bireyle gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması amacıyla, ilgili literatür de incelenerek yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış soruların bulunduğu bir soru formu oluşturulmuştur. Bu formda örnekleme oluşturan bireylerin demografik özellikleri, toplumsal kurumlara yönelik beklentileri, bu beklentilerin neler olduğu ve bunların karşılanıp karşılanmamasının birey yaşamı açısından etkileri ve kurumların işlevselliğinin bu beklentiler açısından tespit ve değerlendirilmesine imkân verecek verilerin elde edilmesine yönelik çeşitli sorular bulunmaktadır. Anket çalışması gerçekleştirilmeden önce Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan Etik Kurul Onay Belgesi (22.06.2021 tarih ve 108/19 sayılı Karar) alınmış, sonrasında örneklem grubuna 112 soruluk anket uygulanmıştır. Anket çalışması, araştırmacı tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kuşaklara göre bir değerlendirme yapıldığı için sessiz kuşak (1925-1945), bebek patlaması kuşağı (1946-1964), X kuşağı (1965-1979), Y kuşağı (1980-1999), Z kuşağı (2000 ve sonrası doğanlar) şeklinde yapılan kuşak sınıflandırmasından yararlanılarak X, Y, Z kuşakları doğum yıllarına göre kategorilendirilmiştir. Baby boomers ve sessiz kuşak ise bir arada ele alınarak 58 yaş ve üstü kuşak olarak nitelendirilmiştir. Verilerin analizi için bilgisayar ortamında istatistik programlarından yararlanılmış, elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktararak frekans tabloları ve Ki-Kare Bağımsızlık Testi aracılığıyla değerlendirilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Demografik Özellikler

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özellikleri

		Sessiz Kuşak- Baby Boomers	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	Toplam	
						Yüzde	Toplam
Doğum Yeri	İl Merkezi	25,9	51	64,1	82,2	54,3	208
	İlçe	23,5	26	24,2	13,3	23,2	89
	Köy	50,6	23	11,8	4,4	22,5	86
Cinsiyet	Kadın	22,8	26,4	37,6	13,2	51,4	197
	Erkek	25,8	25,8	42,5	10,2	48,6	186
Medeni Durum	Evli	29,2	%36,3	336	0,9	59,0	226
	Bekâr	0,8	8,2	55,7	35,2	31,9	122
	Boşanmış	23,1	23,1	53,8	-	3,4	13
	Dul (Eşini Kaybetmiş)	88,2	11,8	-	-	4,4	17
	Ayrı Yaşayan	-	60	40	-		5
Eğitim Durumu	Okur/Yazar	75,0	8,3	8,3	8,3	3,1	12
	İlkokul	73,9	21,5	4,3	-	6,0	23
	İlköğretim	44,8	31,0	13,7	10,3	7,6	29
	Lise ve Dengi	17,1	37,8	30,5	14,6	54,9	82
	Meslek Y.O	-	26,3	42,5	31,6	9,9	38
	Lisans	9,2	44,7	19,7	26,3	39,7	152
	Y.Lisans	2,9	11,8	73,5	11,8	8,9	34
	Doktora	7,7	15,4	77,0	-	3,4	13
Meslek	Memur	19,7	37,9	36,3	6,1	17,2	66
	İşçi	9,4	43,9	28,1	18,8	8,4	32
	Esnaf/Zanaatkâr	39,3	14,1	25,1	21,4	7,3	28
	Hizmet/Satış Elemanı	-	13,7	62,0	24,1	7,6	29
	Profesyonel Meslekler	11,2	20,1	68,8	15,3	37,6	144
	Tarım/Hayvancılık	-	-	100,0	-	0,5	2
	Ücretsiz Emek İşçisi	51,0	31,4	17,6	-	13,3	51
Hane Gelir Düzeyi	Öğrenci	-	-	12,9	87,1	8,1	31
	Alt Gelir Grubu (Aylık Eş Değer Hane Halkı Geliri 3584TL) Açlık Sınırı Altı (3427)	29,0	29,0	18,4	23,6	9,9	38
	Orta Gelir Grubu (11.198TL. Yoksulluk Altı)	19,6	30,6	29,0	20,8	66,6	255
	Üst Gelir (Yoksulluk üstü)	22,3	33,3	33,3	11,1	23,5	90

Örnekleme grubunun %34,2'si X, %29'u Y, %18,8'i Z, 18'i de 58 yaş ve üstü kuşakta yer almaktadır. Bu haliyle örneklem grubunda yoğunluğu X kuşağı oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcıların %51,4'ü kadın, %48,6'sı erkektir. Örnekleme oluşturan bireylerin kuşak kategorileri cinsiyet; yaş ve medeni durumları, doğum yerleri, eğitim ve meslek ve gelir düzeylerine göre dağılımı yukarıdaki tabloda verilmiştir³:

³ Çalışmayla ilgili alan verilerinin bir kısmı 2021 yılının Haziran ayı ve sonrasında, bir kısmı 2022 yılının ilk iki ayında olmak üzere dokuz aylık bir sürede toplanmıştır. 2021 yılı çalışanların net asgari ücret düzeyi 2825,90 (380,33 Dolar) Türk Lirasıdır. 2022 ilk altı ay için ise

Kadınların %26,4'ü X, %37,6'sı Y, %13,2'si Z, %22,8'i 58 yaş ve üstü kuşakta bulunurken erkeklerin %25,8'i X, %42,5'i Y, %10,2'si Z, %25,8'i 58 yaş ve üstü kuşakta yer almaktadır. Medeni durumları açısından bakıldığında katılımcıların %59'u evli, %31,9'u bekâr, %3,4'ü eşinden boşanmış, %4,4'ü dul (eşini kaybetmiş) iken %1,3'ü eşinden ayrı yaşamaktadır. Evliler X, Y, 58 yaş ve üstü kuşakta yoğunlaşmışlardır. Nitekim evlilerin %36,3'ü X, %33,6'sı Y, %29,2'si 58 yaş ve üstü, %0,9'u ise Z kuşağındadır. Buna karşın, örneklem grubunda bekârların %35,2'si Z, %55,7'si Y, %8,2'si , %0,8'i 58 yaş ve üstü kuşaktadır. Dolayısıyla Z ve Y kuşakları bekârların yoğunlukta olduğu kuşaklardır. Evlilik oranının düşük olduğu Z kuşağında eşinden boşanma durumuna rastlanmamışken eşinden boşandığını belirtenlerin %53,8'i Y, %23,1'i X ve %23,1'i 58 yaş ve üstü kuşakta bulunmaktadır. Dullar (eşini kaybetmiş) içerisinde Z ve Y kuşaklarına rastlanmazken dulların %88,2'sinin 58 yaş ve üstü, %11,8'inin X kuşağında olduğu görülmektedir. Bu durum, 58 yaş ve üstü kuşağın yaşları nedeniyle çeşitli sağlık problemlerini diğer kuşaklara göre daha yüksek oranla yaşamaları ve bu problemlerin can kaybıyla sonuçlanmasına bağlanabilir. Son olarak eşinden ayrı yaşayanlarda Z kuşağı ile 58 yaş ve üstü kuşağa rastlanmamıştır. Eşinden ayrı yaşayanların %60'ı X, %40'ı Y kuşağında yer almaktadır. Dolayısıyla eşinden ayrı yaşama durumu, orta yaş gruplarını içeren kuşaklarda mevcuttur. Örneklem grubunun yarısına yakın bir kısmı köy (%22,5) ve ilçe (%23,2) doğumlulardan oluşmakla birlikte bugün, büyük çoğunluğu (%91,6) Isparta merkezde yaşamakta, Isparta merkeze bağlı köylerde yaşayanlar ise oldukça (%8,4) azınlıkta kalmaktadır. Yerleşim yerleri, kuşaklar bazında incelendiğinde kuşaklara göre öne çıkan bir ayrışma olmadığı, X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşakların genelinde il merkezinde yaşadıkları görülmektedir.

Örneklem grubunun eğitim durumu meslek yüksekokulu (%9,9), lisans (%39,7), yüksek lisans (%8,9), doktora (%3,4) mezuniyetlerine göre değerlendirildiğinde, örneklemin %61,9'unun eğitim durumunun yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Düşük eğitim düzeyleri 58 yaş ve üstü kuşakta ağırlıktadır. Nitekim okur-yazarların %75'i, ilköğretim mezunlarının %78,3'ü, ilköğretim mezunlarının %51,7'si 58 yaş ve üstü kuşaktadır. Eğitim durumu lise ve dengi, lisans ve yüksek lisans olanlarda X ve Y kuşakları yoğunluktadır. Doktora mezunlarında da Y kuşağı (%76,9) yoğunlukta bulunmaktadır. Lisans mezuniyeti Z kuşağında %14,5 olmakla birlikte bu kuşakta yoğunluğun olmama sebebi ise kuşağın %57,8'inin kendilerini öğrenci olarak tanımlamaları yani henüz üniversiteden mezun olmamalarıdır.

Örneklem grubunda yer alan bireyler çeşitli meslekleri temsil etmektedirler. Bu meslekler örneklem grubunun dağılımı açısından memur (%17,2), işçi (%8,4), esnaf/zanaatkar (%7,3), hizmet/satış elemanı (%7,6), profesyonel meslekler (%37,6), tarım/hayvancılık (%0,5), öğrenci (%8,1), ücretsiz emek işçisi (%13,3) olarak kategorize edilmektedir. Memurların %37,9'u, işçilerin %43,9'u X kuşağındayken, esnaf/zanaatkarların %25,1'i, hizmet/satış elemanlarının %62'si, profesyonel meslek grubundakilerin %68,8'i, tarım/hayvancılıkla uğraşanların tamamı Y kuşağına mensuptur. Burada temel ayrışma Z kuşağı ile 58 yaş ve üstü kuşakta ortaya çıkmaktadır. Nitekim öğrencilerin %87,1'i Z kuşağındayken ücretsiz emek işçilerinin %51'i 58 yaş üstü kuşak içinde yer almaktadır. Öte yandan örneklem grubunun meslek dağılımı içinde yer almakla birlikte bunların içinde emekli (37 kişi/%9,7) ve işsiz (22 kişi/%5,7) olanlar da bulunmaktadır. Bunları da kuşak mensubiyetlerine göre dağıttığımızda emekliler %89,2 oranıyla 58 yaş üstü kategoride bulunurken işsiz olanlar %68,2 oranıyla Y kuşağı kategorisinin üyeleridirler.

Türkiye 2021 ve 2022 aylık hane halkı kullanılabilir fert gelir ortalaması 3585 Türk Lirasıdır (TÜİK, 2023). Yoksulluk sınırı ise aynı yıllarda araştırma ayları ortalaması 11.198 TL (TÜRK-İŞ, 2021) olarak tespit edilmiştir. Buna göre ortalama hane halkı kullanılabilir fert geliri altındakiler alt gelir grubu; ortalama hane halkı fert geliri ve ortalama yoksulluk sınırı arası geliri olanlar orta gelir grubu; ortalama yoksulluk sınır üzerindeki geliri olanlar ise üst gelir grubu olarak tespit edilmiş ve bu sınıflandırmaya uygun olarak veri analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analize göre örneklem grubunun %9,9'u alt gelir grubunda, %66,6'sı yoksulluk sınırı altında olduğu için orta düzey gelir grubunda; %23,5'i de yoksulluk sınırı üzerinde bir gelire sahip olduğu için üst gelir grubunda

asgari ücret net 4253,4 (248 Dolar) Türk Lirasıdır (Bloomberg, 2023). TÜİK hesaplamalarına göre Türkiye'de ortalama hane geliri 2021 yılı için 3845 (517,5 Dolar) Türk Lirasıdır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023); 2022 yılı için ortalama hane geliri ise 4053 TL'dir. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (TÜRK-İŞ) (2021) yaptığı hesaplamalara göre araştırma verilerinin toplandığı dokuz aylık süre içinde ortalama aylık açlık sınırı 3427 TL, yoksulluk sınırı ortalaması ise 11.198 TL'dir. Bu veriler ışığında örneklemin gelir düzeyini belirlemek için kullanılacak yöntem şu şekilde belirlenmiştir: Çalışmada örneklemin gelir durumuyla ilgili veriler hane gelir düzeyini gösterdiği için bu veriler alt, orta ve üst gelir grubu olarak kategorilendirilmiştir. Alt, orta ve üst gelir kavramları literatürde oldukça göreceli anlamlar içerecek şekilde kullanıldığı için bu çalışmada, örneklem grubu üyelerinin gelir durumu hakkında karşılaştırmalı bir bilgi edinilebilmesi için TÜİK'in yaptığı aylık ortalama "eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri" ile "yoksulluk sınırı" araştırmaları kullanılmıştır.

kategorilendirilmiştir. Kuşaklar açısından bakıldığında alt gelir düzeyinde 58 yaş ve üstü (Sessiz ve Bebek Patlaması) kuşak ve X kuşağı aynı (%29,0) yoğunluktadır. Bu durum, emekli olanların bu yaş gruplarında yüksek ve emekli maaşlarının görece düşük olması ile açıklanabilir. Alt gelir kategorisinde en az oranda temsil edilenler ise Y kuşağı (%18,4) mensuplarıdır. Z kuşağı da (%23,6) onu takip etmektedir. Orta gelir düzeyinde %30,6 ile X kuşağı, ona en yakın kuşak olarak da Y kuşağı (%29,0) öne çıkmaktadır. Üst gelir düzeyinde ise %33,3 ile X ve Y kuşağı en yüksek oranı temsil etmektedirler. Dolayısıyla orta ve üst gelir düzeylerinde X ve Y kuşağı hem kendi kategorileri içinde hem de diğer kuşaklara göre daha yüksek orana sahiptirler. Gelirlerin yanı sıra yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyen başka bir durum da borçtur. “Borcu yoktur” ve “borcu vardır” şeklinde bir kategorilendirme yapıldığında örneklem grubunun %43,1’inin borcunun olmadığı, %56,9’unun ise borcunun olduğu bulunmuştur. Borcu olmayanların %40’ı, borcu olanların %39,9’u Y kuşağındadır. Her iki durumda da yani hem gelir düzeyi hem de borçlu olma durumu bakımından Y kuşağının baskın olması açıklanabilir bir durumdur. Zira Y kuşağı görece diğer kuşaklar dikkate alındığında nitelikli beşeri sermaye özelliklerini daha çok sayıda ve daha yüksek düzeyde temsil etmektedir. Diğer yandan gelirin yüksekliğinin bir işlevi olarak harcama eğilimi yaratan koşullara bu kuşak diğerlerinden daha fazla sahip olduğu için borçluluk düzeyinin yüksekliği de bu grupta gözlenmektedir. Evlilik harcamaları, çocuk bakım ve eğitim masrafları, konut, otomobil gibi gereksinimlerin bu yaşlarda giderilmesi gibi yüksek harcama gerektiren koşullar borçlu kesimin de bu yaş grubunda (23-42) olmasının gerekçeleri olarak düşünülebilir.

3.2. Kuşaklar ve Aile Kurumu

Aile; biyolojik ilişkilerle neslin devamlılığını sağlayan, toplumsallaşmanın ilk basamağı olan, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallar doğrultusunda sürdürüldüğü, toplumsal zenginliklerin ve kültürel birikimlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, biyolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990). Aile, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı ilk kurumdur. Ailenin birey ihtiyaçlarının karşılanması konusunda verdiği destek, objektif ve sübjektif yönlerden bireylerin aile ve toplum düzeyinde yaşam kalitesini belirlemektedir (Özmete, 2010, s. 457). Bu açıdan yaklaşıldığında Türk toplumunda aile birliğinin, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılaması ve birey beklentilerine yanıt vermesi aynı zamanda kurumsal bir beklenti olarak yapılanmıştır (Özkul, 2018, s. 146). Çalışmada aile kurumuna yönelik beklentiler “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim”, “yuva kurma desteği ve çocuk”, “çocukların toplumsal/dini değerlere uygun yetiştirilmesi”, “temel toplumsal ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması” ve bu beklentilerin tamamını içeren “hepsi” seçenekleriyle kategorilendirilmiştir. Örneklem grubunun %40,5’inin “hepsi” seçeneğini, %38,1’inin “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim” seçeneğini daha çok önemsedikleri görülmüştür. Kuşaklar bazında bakıldığında veri analizinde aile kurumuna yönelik beklentiler ile kuşaklara göre dağılım arasında anlamlı ilişki⁴ tespit edilmemiş ($p=0,207$) olsa da Z kuşağının %42,2’si, Y kuşağının %44,4’ü “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim” seçeneğini; X kuşağının %44’ü, 58 yaş ve üstü kuşağın %41,2’si de “hepsi” beklenti seçeneğini öne çıkarmaktadır. Günümüzde dolaylı bilgi ve iletişim kaynaklarının özellikle de dijital teknoloji kullanımının artması nedeniyle aile içi iletişim azalmaktadır. Diğer yandan yetişkin aile üyelerinin ekonomik meşguliyetler, çocukların eğitim süreçlerine katılması gibi zorunluluklar aile ile geçirilen zamanın azalmasına neden olmaktadır. Bu tür nedenler aile birlikteliğinin en çok görüldüğü ya da ihtiyaç duyulduğu Z ve Y kuşaklarında “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim” beklentisinin öne çıkmasına yol açmaktadır. Diğer yandan, “hepsi” yanıtının X kuşağı ile 58 yaş ve üstü kuşakta ön planda olması ise yaş ilerledikçe aile kurumuna yönelik beklentilerin ve bu kuruma verilen önemin artması ile ilişkilendirilebilir. Örneklem %62,4’ü ailelerinin beklentilerini karşıladığını düşünürken beklentilerin karşılanması ile kuşaklar arasında anlamlı ilişki ($p=0,885$) saptanmamıştır. Bu anlamsızlık, beklentilerinin karşılandığını, karşılanmadığını ve kısmen karşılandığını belirtenler içinde Y kuşağının yoğunlukta olmasından kaynaklanmaktadır. Yani, bütün beklenti seçenekleri içinde Y kuşağı ağırlıktadır. Bu da kuşaklar arasında herhangi bir kuşağa özel ayrışma yaratmamaktadır. Benzer şekilde, bütün kuşaklar içinde bir inceleme yapıldığında da “aile kurumunun beklentileri karşıladığı” seçeneği oransal olarak baskındır.

Örneklem grubunun %40,2’si günümüz aile yapısına güvenmediğini belirtirken kuşaklar ile güven arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,087$) tespit edilmemiştir. Y kuşağının %45,9’u, X kuşağının %45’i, 58 yaş ve üstü kuşağın %41,2’si günümüz aile yapısına güvenmediklerini belirtirken Z kuşağının %44,4’ü kısmen güvendiklerini

⁴ X2 (Ki kare) analizinde anlamlı ilişki; bağımsız değişken kategorilerinin bağımlı değişken kategorilerinden herhangi birini ya da birkaçını etkileyerek diğerlerinden daha fazla (anlamlı ya da dikkat çekici bir şekilde) ayrıştırması ya da farklılaştırmasıdır.

belirtmektedir. Kısmen yanıtının da hem güvenme hem de güvenmeme unsurlarını içermesi nedeniyle güven duygusuna olumlu katkısının olmaması durumu baskın olduğundan kuşaklara göre bir ayrışma yoktur. Bireylerin güvensizliği kendi aile yapılarına karşı olmayıp genel anlamıyla aile kurumuna yöneliktir. Bu durumla ilgili olarak çalışmada bulgulandığı üzere; örneklem üyeleri açısından “aile içi ilişki, iletişim ve eşitlik” (%78,3), “ekonomik sorunlar ve çalışma koşulları” (%14,8), “sağlık sorunları” (%5,1), “hukuki sorunlar” (%1,8) etkili olurken literatürde aile yapısının değişerek üvey aileler, birlikte yaşama, eşcinsel birliktelikler, bekâr kalma gibi yaşam biçimlerin artması (Giddens, 2012, s. 273-278), boşanma oranlarındaki yükselişler, aile içi ilişkilerin çözülmesi (Engin, 2022, s. 134) gibi pek çok faktörün etkisine yer verilmektedir. Günümüz aile yapısına yönelik güvensizliğe karşın örneklem %76’sı kendi aile yaşantılarından memnundur. Ancak güven durumuna benzer şekilde kuşak ile memnuniyet arasında da anlamlı ilişki ($p=0,843$) tespit edilmemiştir. Bütün kuşaklar, içinde bulundukları aile yaşantısından memnun olduklarını daha yüksek oranla vurgulamışlardır. Bu da kuşaklar arasında bir ayrışmaya sebebiyet vermemiştir. Son olarak bireylerin mensubu oldukları ailelerin kendi yaşam kalitesine katkısına da değinmek gerekmektedir. Literatürde ailenin üyelerinin yaşam kalitesine katkısı; aile üyeleri arasındaki etkileşim, birlikte zaman geçirmekten alınan zevk, ebeveyn rol ve sorumluluklarının gerçekleştirilmesi, bireylerin finansal, psikolojik, sosyal açılardan kendilerini güvende hissetmeleri ve ihtiyaçlarının karşılanması, bireye yaşamın farklı alanlarında kendini gerçekleştirme ve başarma şansının verilmesi ile karakterize edilmektedir (Park vd., 2003, s. 368-369). Yapılan bir çalışmada, aile yaşam kalitesi açısından bireylerin aile içi etkileşimleri, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, fiziksel ve materyal refaha verdikleri önem arttıkça tatmin düzeylerinin de arttığı bulgulanmış (Özmete, 2010, s. 457) olup bu çalışmada da örneklem %68,1’i açısından ailelerinin, yaşam kaliteleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmadığı dolayısıyla ailenin birey yaşamına olumlu katkıda bulunduğu görülmüştür. Kuşaklara göre değerlendirildiğinde ise güven ve memnuniyete benzer şekilde kuşaklar ile yaşam kalitesi arasında da anlamlı bir ilişki ($p=0,532$) yoktur. Nitekim X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklarda aile yaşantısının yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemediği vurgusu hâkimdir. Bu sonuç bütün kuşak kategorilerini oluşturan bireyler açısından ailenin önemini koruduğunun bir göstergesi olarak dikkate alınabilir. Ancak bireylerin kendilerinin dışındaki aileler hakkındaki olumsuz denilebilecek düşünceler de dikkat çekicidir. Özellikle çeşitli kitle iletişim araçları yoluyla edinilen duyular, TV, sosyal medya vb. platformlarda sunulan görsel/işitsel yapıtlar ve hatta marjinal ailelerin yaygınlaştığına dair bazı siyasal söylemler, bireylerin genel aile algısını olumsuz yönde etkilemektedir.

3.3. Kuşaklar ve Eğitim Kurumu

Eğitim, modern toplumda, bireysel ve toplumsal yaşamın en önemli süreçlerinden birisidir (Uysal Şahin, 2022, s. 179). Eğitim kurumunun işlevleri; bireyin toplumsallaştırılması, toplumsal hareketlilik şartlarına hazırlanması ve uyum sağlaması, ekonomik büyüme ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunabilecek nitelikleri kazanması, kültürün aktarılması ve taşınmasıdır (Özkul, 2018, s. 153-154). Modern bakış açısıyla eğitim, bireysel refahı yükselterek yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir (Aydın ve Kalaycı, 2023, s. 338). Bu yönüyle birtakım ihtiyaçları karşılaması ve yaşam kalitesine katkıda bulunması gerekmektedir. Eğitim kurumuna yönelik işlevsel beklentiler, çalışmada “erdemli, özgüven ve özsaygılı kişilik edinimi”, “yaşam mücadelesine hazırlamak”, “bilimsel düşünme alışkanlığı”, “dini/ahlaki değerlerin öğretilmesi” ve bu beklentilerin tamamını içeren “hepsi” ifadeleriyle belirtilmiştir. Örneklem grubu bu beklentiler içinde %39,9’luk bir oranla “hepsi” ifadesini öne çıkarırken bunu sırasıyla %22,7’lik bir oranla “yaşam mücadelesine hazırlamak” ve %21,9’luk bir oranla “erdemli, özgüven ve özsaygılı kişilik edinimi” beklentileri takip etmektedir. Kuşaklar ile eğitim kurumuna yönelik beklentiler arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,196$) tespit edilmemiştir. Bu durumun nedeni, bütün kuşaklarda “hepsi” beklenti seçeneğinin ön planda tutulmasıdır. Nitekim Z kuşağının %42,2’si, Y kuşağının %41,8’i, X kuşağının %40’ı, 58 yaş ve üstü kuşağın %35,3’ü “hepsi” beklenti seçeneğini öncelikmişler, bu durum da bir ayrışma yaratmamıştır. Örneklem %63,2’si beklentilerinin karşılanmadığını belirtmekle birlikte kuşaklar açısından bu durum değerlendirildiğinde aralarında anlamlı ilişki ($p=0,001$) bulgulanmıştır. Bu anlamlılık, bütün kuşakların günümüz eğitim sisteminin beklentileri karşılamadığı görüşünde olmasından kaynaklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, X kuşağının %66’sı, Y kuşağının %62,7’si, Z kuşağının %73,3’ü, 58 yaş ve üstü kuşağın %55,3’ü günümüzde eğitim kurumunun bireylerin beklentilerini karşılama konusunda yeterli olmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla hangi kuşak olursa olsun, eğitim kurumu bireylerin ihtiyaçlarına ya da beklentilerine yanıt verme konusunda yetersizdir.

Örneklem çoğunluğu açısından eğitim kurumunun beklentilere cevap vermemesi durumu hemen hemen benzer bir oranda eğitim kurumuna duyulan güveni de olumsuz etkilemektedir. Araştırma verilerine göre örneklem %65,8’i eğitim sisteminin günümüzdeki işleyişiyle kendilerine güven vermediğini düşünmektedir. Kuşaklar açısından eğitim kurumu güven algısına göre değerlendirildiğinde değişkenler arasında anlamlı ilişki ($p=0,000$)

tespit edilmiştir. Bu anlamlılık, X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşakların eğitim kurumuna güvenmemeleri ile açıklanabilir. Nitekim X kuşağının %63'ü, Y kuşağının %68,6'sı, Z kuşağının %82,2'si, 58 yaş ve üstü kuşağın %55,3'ü eğitim kurumuna güven duymamaktadır. Eğitim kurumuna yönelik memnuniyette de benzer bir durum görülmektedir. Örneklemin %62,7'si Türk eğitim sisteminden memnun olmadıklarını belirtmekle birlikte kuşaklara göre eğitim kurumuna yönelik memnuniyet arasında anlamlı ilişki ($p=0,001$) saptanmıştır. Güven algısına göre oranlar değişmekle birlikte X kuşağının %59'u, Y kuşağının %66,7'si, Z kuşağının %71,1'i, 58 yaş ve üstü kuşağın %55,3'ü eğitim kurumundan memnun değildir. Böylelikle bütün kuşaklarda eğitim kurumuna yönelik memnuniyetsizlik ayrıştırmıştır. Güven ve memnuniyetin yanı sıra örneklemin %52'si mevcut eğitim sisteminin yaşam kalitelerini olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Kuşaklara göre eğitim kurumunun yaşam kalitesini olumsuz etkileyip etkilemediğine bakıldığında güven ve memnuniyet durumlarından farklı olarak bu değişkenler arasında anlamlı bir bağ ($p=0,050$) bulunmamaktadır. Kuşaklara göre herhangi bir beklenti seçeneği ayrıştırmamakla birlikte anlamsızlık düzeyinin sınır değerde olması dikkate alınmalıdır. Bu durum, bütün kuşaklarda eğitim kurumunun yaşam kalitesini olumsuz etkilediği konusuna daha fazla eğilim göstermesiyle ilgilidir. “Kısmen” yanıtının da olumsuzluk içerdiği düşünüldüğünde eğitim kurumunun yaşam kalitesine olumsuz etkisi X kuşağında %81, Y kuşağında %88,2, Z kuşağında %84,5, 58 yaş ve üstü kuşakta %70,6'lık oranlara çıkmakta böylelikle de mevcut eğitim kurumunun ve çeşitli işlevselliklerini yerine getirmesi açısından sahip olduğu yetersizliklerin yaşam kalitesine olumsuz etkisi bütün kuşaklarda vurgulanmış olmaktadır. Eğitim kurumuna yönelik güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi konularındaki olumsuz değerlendirmelerin gerekçeleri “sistemin nitelikli olmaması” (%69,7), “araç/gereç/fiziki koşul yetersizliği” (%17,1), “ekonomik nedenler” (%8,7), “cinsiyet eşitliği”nin yeterince temsil edilememesi (%4,5) gibi sorunlara bağlanmıştır. Yapılan bir çalışmada da OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, BM İnsani Gelişmişlik Endeksi, AB Yaşam Kalitesi Endeksi gibi endekslerde Türkiye'nin orta ve alt seviyelerde yer aldığı, eğitime katılım, net okullaşma oranı, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları gibi verilerde bir iyileşme olsa da bunun yeterli olmaması, ekonomik göstergeler, ulaşım olanakları, sağlık hizmetleri, mevcut toplumsal sorunlar, teknolojik ilerlemelerin eğitimle karşılıklı uyum içinde kullanılamaması gibi sorunlara değinilerek yaşam kalitesinin olumsuz etkilendiği belirtilmiştir (Uysal Şahin, 2022, s. 195).

3.4. Kuşaklar ve Boş Zamanları Değerlendirme Kurumu

Temel toplumsal kurumlardan biri de boş zamanları değerlendirme kurumudur (Aydın, 2015, s. 130). Günümüz toplumlarında boş zaman kavramına oldukça sık rastlanmakta, boş zamanın kullanımı her yaştan birey için önemli görülmektedir (Taş, 2022, s. 108). Zira modern işbölümü belirli bir iş sürecine yönelik uzmanlaşmayı içerdiği için, bireyler potansiyel kabiliyetlerinin tümünü bu tür iş süreçlerinde realize edememektedirler. Bundan dolayı sosyolojik anlamda, boş zaman etkinlikleri ile bireyler, kendi istekleriyle hoşça vakit geçirebildiği, bazı kişisel ve toplumsal gereksinimlerini karşıladığı bir zamanı ifade etmekte böylelikle dinlenme, eğlenme, zevk alma, doyum sağlama, diğer bireylerle iletişim kurma, başarıya ve kişisel gelişim ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Çağlak, 2019, s. 132). Boş zamanları değerlendirme kurumuna yönelik bireylerin beklentileri çalışmada “sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak”, “sportif faaliyetlere katılmak”, “dinlenmek/eğlenmek”, “aile ile zaman geçirmek” ve bu beklentilerin tümünü kapsayan “hepsi” seçenekleriyle ifade edilmiştir. Örneklem grubunun %28,7'si “hepsi” beklenti seçeneğini, %25,8'i “dinlenmek/eğlenmek”, %20,6'sı “sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak”, %17,8'i “aile ile zaman geçirmek”, %7'si “sportif faaliyetlere katılmak” şeklinde beklentilerini belirtmiştir. Kuşaklara göre boş zamanları değerlendirme kurumuna yönelik beklentiler arasında anlamlı ilişki ($p=0,000$) tespit edilmiştir. Bu ise kuşaklara göre beklentilerin ayrıştığını göstermektedir. Nitekim X kuşağının %32'si, 58 yaş ve üstü kuşağın %41,2'si “dinlenmek/eğlenmek”, Y kuşağının %34,6'sı “hepsi”, Z kuşağının %33,3'ü “sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak” ve %33,3'ü “hepsi” beklenti seçeneklerini ayrıştırmaktadır. Örneklem grubu içerisinde boş zamanları değerlendirme kurumunun beklentilerini kısmen karşıladığı (%42,6) düşüncesi hâkim olsa da kuşaklara göre değerlendirildiğinde kuşaklar ile boş zamanları değerlendirme kurumunun beklentileri karşılaması arasında anlamlı ilişki ($p=0,000$) tespit edilmiştir. Bu anlamlılık, kuşaklara göre beklentilerin karşılanması, karşılanmaması ya da kısmen karşılanması konusunda ayrışmaların olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim X kuşağının %42'si ile Y kuşağının %49,7'si boş zamanları değerlendirme kurumunun beklentilerini kısmen karşıladığı, 58 yaş ve üstü kuşağın %41,2'si beklentilerini karşıladığı, Z kuşağının %42,2'si beklentilerini karşılamadığı seçeneğini ayrıştırmaktadır. Bu durum, 58 yaş ve üstü kuşağın yaş itibarıyla daha pasif olmaları ve Z kuşağının daha aktif olmak istemeleri ile açıklanabilir.

Kuşaklara göre boş zaman etkinliklerini yapabilme konusundaki yeterliliklerin (imkân, beceri, potansiyel kabiliyetler) bireyin kendisine ve çevresine yönelik güven duygusunu olumlu yönde etkileyip etkilemediği arasında da anlamlı bir bağ ($p=0,046$) bulunmaktadır. Örneklem grubunun %56,4'ü boş zaman etkinliklerinin

güven duygusuna olumlu katkıda bulunduğunu belirtirken kuşaklar açısından da olumlu etkinin ifade edildiği “evet” seçeneği ayrıştırmıştır. Nitekim X kuşağının %51’i, Y kuşağının %52,9’u, Z kuşağının %53,3’ü, 58 yaş ve üstü kuşağın %70,6’sı boş zaman etkinliklerini yapabilmek yeterliliklerinin bireyin kendisine ve çevresine yönelik güven duygusuna olumlu katkıda bulunduğunu düşünmektedir. Bu haliyle kuşaklar arasında boş zaman etkinliklerinin güven duygusuna yaptığı olumlu katkı ayrıştırmış olmaktadır. Kuşaklar ile boş zamanlarda gerçekleştirilen etkinliklerden memnuniyet arasında da anlamlı ilişki ($p=0,041$) vardır. Örneklemin %53,5’i boş zaman etkinliklerinden kısmen memnun olduklarını belirtirken X kuşağının %54’ü, Y kuşağının %56,9’u, Z kuşağının %55,6’sı, 58 yaş ve üstü kuşağın %45,9’u boş zaman etkinliklerinden “kısmen” memnun oldukları seçeneğini ayrıştırmışlardır. Dolayısıyla kuşaklara göre boş zaman etkinlikleri güven açısından olumlu bir şekilde öne çıkarken memnuniyet açısından ise kısmen memnuniyetten söz edilmektedir.

Boş zaman katılımı ve tatmini, yaşam kalitesi açısından da önemlidir (Vapur ve Yavuz, 2022, s. 1265). Yaşam kalitesi konusunda ise örneklemin %41,3’ü boş zaman etkinliklerinin yaşam kalitesi üzerinde kısmen olumsuz etkide bulunduğunu düşünmekle birlikte bu konuda kuşaklara göre birtakım ayrıştırmalar olduğu görülmektedir. Kuşaklara göre boş zamanları değerlendirme kurumunun yaşam kalitesini olumsuz etkileyip etkilemediği arasında anlamlı ilişki olması ($p=0,000$) da bu duruma işaret etmektedir. Böylelikle anlamlılık, X kuşağının %46’sının, Y kuşağının %44,4’ünün boş zaman etkinliklerinde gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştiremedikleri etkinliklerin yaşam kalitelerini “kısmen” olumsuz etkilediğini, Z kuşağının %37,8’inin olumsuz etkilediğini, 58 yaş ve üstü kuşağın %51,8’inin olumsuz etkilemediğini ayrıştırmalarında kendini göstermektedir. Buradan kuşaklara göre boş zamanlarda gerçekleştirilen ya da isteyip de gerçekleştirilemeyen etkinliklerin kaliteli yaşam sürme konusunda farklı etkilerde bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yapılan bir çalışmada da boş zaman aktivitelerinin yetersiz olmasının yaşam kalitesini düşürdüğü görülmüştür (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 144). Bu çalışmada yapmak isteyip de yapılamayan boş zaman etkinliklerinin gerekçeleri “sosyo-ekonomik koşulların yetersizliği” (%40,5), “yoğunluk” (%23,5), “sağlık durumu ve yaş/cinsiyete uygun olmaması” (%13,8), “sosyal ve kültürel açıdan uygun olmaması” (%13,6), “çevresel koşulların elverişsizliği” (%7,6), “hepsi” (%1) seçenekleriyle açıklanmış ve belirtilen durumların boş zaman etkinlikleri açısından tam anlamıyla memnuniyet ve olumlu yaşam kalitesi algısı yaratmadığı bulgulanmıştır.

3.5. Kuşaklar ve Sağlık Kurumu

Her kurum toplumsal yaşamın bir alanıyla ilişkilidir ve bireylerin temel ihtiyaçları doğrultusunda adlandırılmaktadır. Sağlık kurumu da bireylerin sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuştur (Özben, 2019, s. 223). Sağlık kurumunun temel işlevleri; hastalıkların teşhisi, tedavi, rehabilitasyonu, önlenmesi, hem toplum hem de bireyin sağlık düzeyinin iyileştirilmesidir (Kavuncubaşı ve Kısa, 2011, s. 38). Dolayısıyla her kurum gibi sağlık kurumunun da hem bireylerin akut ve kronik rahatsızlıklarıyla ilgili ihtiyaçlarını hem de sağlıklı bir toplumun yaratılması ve sürdürülmesine yönelik ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Bu doğrultuda örneklem grubuna sağlık kurumuna yönelik beklentileri sorulmuş ve ifade edilen beklentiler; “hizmete erişimin rahat olması”, “hizmetlerin ücretsiz/maliyetlerin düşük olması”, “personelin nitelikli, saygılı ve ilgili olması”, “personelle rahat iletişim kurulabilmesi” ve bu beklentilerin tümünü içeren “hepsi” seçenekleriyle kategorilendirilmiştir. Veri analizi sonucunda örneklem grubunun %41,8’inin sağlık kurumuna yönelik beklentileri konusunda “hepsi” beklenti seçeneğini daha çok önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kuşaklara göre beklentilerin farklılaşp farklılaşmadığı noktasında ise anlamlı ilişki ($p=0,646$) tespit edilmemiştir. Bu durum, herhangi bir kuşağın ayrıştırdığı bir seçenek olmadığı anlamına gelmektedir. Nitekim X kuşağının %43’ü, Y kuşağının %39,9’u, Z kuşağının %42,2’si, 58 yaş ve üstü kuşağın %43,5’i sağlık kurumundan beklentilerini “hepsi” yanıtıyla ifade etmişlerdir. Benzer durum, beklentilerin karşılanması konusunda da görülmüştür. Örneklem grubuna sağlık kurumunun beklentilerini karşılayıp karşılamadığının anlaşılması için “yaşadığınız bölgede sağlık hizmetleri yeterli mi?” sorusu yöneltilmiş ve örneklemin %67,4’ünün sağlık hizmetlerini yeterli gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Kuşaklara göre bakıldığında ise kuşaklar ile sağlık kurumunun beklentileri karşılama durumu arasında anlamlı ilişki ($p=0,150$) yoktur. Bu durum, X kuşağının %76’sının, Y kuşağının %64,1’inin, Z kuşağının %55,6’sının, 58 yaş ve üstü kuşağın %69,4’ünün sağlık kurumunun beklentilerini karşıladığı görüşünde olmaları yani kuşaklar arasında bir ayrışma olmamasıyla açıklanabilir.

Örneklem grubunun %43,9’u sağlık kurumunun günümüzdeki işleyişiyle kendilerine güven verdiğini düşünmektedir. X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklar bazında incelendiğinde kuşaklar ile sağlık kurumlarına yönelik güven arasında anlamlı ilişki ($p=0,336$) yoktur. X kuşağının %51’i, Z kuşağının %42,2’si, 58 yaş ve üstü kuşağın %42,4’ü sağlık kurumunun günümüzdeki işleyişine güven duyarken Y kuşağının %45,8’i kısmen güven

duymaktadır. “Kısmen” yanıtı hem olumluluk hem de olumsuzluk barındırdığı için hem güven duyma hem de güven duymama bağlamında değerlendirilebilir. Güven duyma açısından değerlendirildiğinde bir ayrışma görülmektedir. Böylelikle Y kuşağının “kısmen” yanıtını öne çıkarması anlamlı bir ilişki yaratmamakla birlikte anlamsızlık değerinin azalmasını sağlamıştır.

Sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet ve sağlık hizmetlerinin yaşam kalitesine etkisi konularında da sağlık hizmetlerine duyulan güvenle ilgili elde edilen sonuçlara benzer bir durum görülmüştür. Öncelikle memnuniyet algısı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında örneklem grubunun %44,4’ü mevcut sağlık sisteminden memnun olmakla birlikte kuşaklara göre sağlık kurumuna yönelik memnuniyet arasında anlamlı bir ilişkinin ($p=0,657$) olmadığı tespit edilmiştir. X kuşağının %47’si, Y kuşağının %45,8’i, Z kuşağının %40’ı mevcut sağlık sisteminden memnunken 58 yaş ve üstü kuşağın %42,4’ü kısmen memnundur. Burada da “kısmen” yanıtı bir ayrışma yaratmayarak anlamsızlık değerinin azalmasını sağlamıştır. Son olarak örneklem grubunun %47,5’i mevcut sağlık sisteminin yaşam kalitelerini olumsuz etkilemediğini düşünmekle birlikte kuşaklar bazında sağlık kurumunun yaşam kalitesine etkisi arasında anlamlı bir bağ ($p=0,410$) tespit edilmemiştir. X kuşağının %52’si, Y kuşağının %45,8’i, 58 yaş ve üstü kuşağın %52,9’u mevcut sağlık sisteminin kaliteli yaşam sürme konusunda olumsuz etkisi olmadığını belirtirken, Z kuşağının %44,4’ü ise kısmen olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir. Ancak bu yanıt güven ve memnuniyette olduğu gibi hem olumlu hem de olumsuz anlam içermesi göz önünde bulundurulduğunda bir ayrışma yaratmayarak anlamsızlık değerinin azalmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bulgular, sağlık kurumunun kuşaklar açısından bireylerin yaşamlarına olumlu katkılar sunduğunu göstermekle birlikte “ücret ve maliyetlerin yüksek olması” (%35), “personel yetersizliği, ilgisizlik, memnuniyetsizlik” (%29,1), “yoğunluk ve erişim sorunları” (%28,2), “teçhizat yetersizliği ve hijyen” (%7,7) gibi sorunların da bulunduğu belirtilmiştir. Yapılan bir çalışmada bireylerin genel sağlık durumları ve ülkede sunulan sağlık hizmetlerine yönelik memnuniyetlerinin yaşam memnuniyeti ve kalitesi düzeylerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılarak bireylerin sağlıkla ilgili sorunlarının ya da olumsuzluklarının iyileştirilmesi ve sunulan hizmetlerin hem ulaşılabilirliğinin hem de kalitesinin artırılmasının yaşam memnuniyeti ve kalitesine katkı yapacağı belirtilmiştir (Yetim, 2018, s. 162). Bu açıdan hem bu çalışmanın bulguları hem de literatürde yer alan çeşitli araştırmalar sağlık kurumuna yönelik tespit edilen sorunların çözümüne yönelik politikaların geliştirilmesinin, sağlık kurumunun bireylerin yaşamlarına sunduğu olumlu katkıyı arttıracaklarını göstermektedir.

3.6. Kuşaklar ve Ekonomi Kurumu

Her toplum, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Bu yüzden kendi kaynaklarının üretimi, dağıtımı, dış kaynaklara uyum sağlaması için ekonomi kurumuna ihtiyaç duymaktadır (Slattery, 2008, s. 376). Ekonomi; toplum içerisindeki bireylerin ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretimi, bölüşümü ve tüketimini gerçekleştiren toplumsal bir kurumdur (Çınar, 2007, s. 38). Bu haliyle ekonomi, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde en önemli toplumsal kurumlardan biridir. Bireylerin ekonomi kurumuna yönelik beklentileri çalışmada “üretim yatırımlarının artırılması”, “işsizliğin önlenmesi”, “enflasyon ve pahalılığın önlenmesi”, “gelir, vergi ve bölüşüm adaleti” ile bu beklentileri kapsayan “hepsi” seçenekleri ile ifade edilmektedir. Örneklem grubunun %57,7’si ekonomi kurumuna yönelik beklentileri konusunda “hepsi” seçeneğini önemsemektedir. Kuşaklara göre bu beklentiler değerlendirildiğinde ise aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p=0,001$) görülmektedir. X kuşağının %54’ü, Y kuşağının %66,7’si, Z kuşağının %68,9’u, 58 yaş ve üstü kuşağın %40’ı beklentileri konusunda “hepsi” yanıtını ayırtmaktadır. Örneklem grubunun %70’i beklentilerinin karşılanmadığını düşünürken kuşaklara göre beklentilerin karşılanma durumu arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,867$), yani kuşaklardan herhangi birini ayırtıcı ya da öne çıkaran bir ilişki yoktur. X kuşağının %69’u, Y kuşağının %71,9’u, Z kuşağının %75,6’sı, 58 yaş ve üstü kuşağın %64,7’si mevcut ekonomik koşullar ya da ekonominin bugünkü işleyişi içinde beklentilerinin karşılanmadığını/karşılanamayacağını düşünmektedir. “Kısmen” yanıtı olumsuzluk anlamıyla değerlendirilirse bu oranlar X kuşağında %95, Y kuşağında %95,4, Z kuşağında %97,8, 58 yaş ve üstü kuşakta ise %95,3’e yükselmekte ve bu haliyle de örneklem grubunun tamamına yakını ekonominin beklentilerini karşılamadığı düşüncesinde olduğundan kuşaklara göre bir ayrışmadan söz edilememektedir.

Örneklem grubunun %74,4’ü Türk ekonomisinin mevcut işleyiş ve özellikleriyle kendilerine güven vermediğini düşünmektedir. Kuşaklarla güven arasında anlamlı ilişki ($p=0,821$) tespit edilmemekle beraber X kuşağının %72’si, Y kuşağının %74,5’i, Z kuşağının %80’i, 58 yaş ve üstü kuşağın %74,1’i ekonomi kurumuna güven duymadıklarını belirtmekte, böylelikle kuşaklara göre bir ayrışma görülmemekte, diğer bir anlatımla ekonomi kurumuna hiçbir kuşak güven duymamaktadır. Örneklem grubunun %59,5’i mevcut ekonomik durumlarından memnun değildir. Kuşaklar açısından burada da anlamlı ilişki ($p=0,754$) yoktur. Nitekim X kuşağının %59’u, Y kuşağının

%57,5'i, Z kuşağının %68,9'u, 58 yaş ve üstü kuşağın %58,8'i mevcut ekonomik durumlarından memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir. Bunlardan anlaşılacağı üzere, ekonomi kurumu genel anlamıyla güven ve memnuniyet açısından bireylerin olumsuz olarak değerlendirdikleri bir kurumdur. Diğer yandan bireyler açısından ekonominin doğrudan etkilediği diğer bir konu da yaşam kalitesidir. Örneklem grubunun %65'i ekonomi ile ilgili mevcut durumun kaliteli yaşam sürmelerini olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Güven ve memnuniyette olduğu gibi yaşam kalitesinde de kuşaklara göre anlamlı ilişki ($p=0,970$) bulgulanmamıştır. X kuşağının %64'ü, Y kuşağının %64,1'i, Z kuşağının %66,7'si, 58 yaş ve üstü kuşağın %67,1'i ekonominin yaşam kalitelerini olumsuz etkilediği düşüncesindedir. Güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi değerlendirmelerinde "kısmen" yanıtı da olumsuzluk yönüyle değerlendirildiğinde kuşaklara göre ekonomiye yönelik olumsuz algılar artmakta, örneklemin büyük kısmı ekonomi kurumuyla ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunmaktadır. Böylelikle kuşaklara göre güven, memnuniyet, yaşam kalitesi değerlendirmelerinde bir ayrışma olmamaktadır. Bu durum literatürde genel olarak işsizlik ve geçim sıkıntısı ile ilişkilendirilirken işsizliğin sadece genç kuşakları değil, yaşlıları da kapsaması durumu (Çalışkan, 2010, s. 95), özellikle emeklilik ekseninde ele alınarak (Angel ve Mudrazija, 2011; Okumuş ve Durmaz, 2021, s. 93; Bardasi vd., 2000; Korkut, 2020, s. 308), emeklilikle birlikte düşen gelirle yaşam kalitesinin azalması, yetersizlik duygusu ve sosyo-ekonomik yaşamdan dışlanarak yalnızlığa sürüklenme gibi yönleriyle değerlendirilmektedir (Türkan ve Sezer, 2017, s. 55). Çalışmada ise "refahın sağlanamaması, alım gücünün düşerek borçlanmanın artması" (%56,6), "ekonomiye ilişkin etkili politikaların geliştirilememesi" (%26), "istihdam sorunları" (%17,4) gibi sorunların bireylerin yaşamlarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.7. Kuşaklar ve Sosyal Güvenlik Kurumu

Sosyal güvenlik; mesleki, fizyolojik, sosyo-ekonomik risklerden dolayı geliri sürekli ya da geçici olarak kesilen bireylerin geçim ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir (Ayhan, 2012, s. 43). Sosyal güvenlik, iş ve çalışma yaşamında sürdürülen ilişki ve eylemlerden beklentileri, bu ortamda bireylerin kendisiyle ilgili konulara yönelik güven duygusunu ve bütün bunların varlığının yaşam kalitesine ne denli etki ya da katkıda bulunabileceğiyle ilgili kurumsal oluşumları ifade eden bir kavramdır (Can, 1991, s. 92). Sosyal güvenliğin uluslararası alanda çıkış noktası, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1952 tarih ve 102 sayılı "Sosyal Güvenliğin En Az Normları Sözleşmesi" olup "sağlıkla ilgili bakım giderleri kapsamında hastalık", "gelir kaybına neden olan risklerin karşılanması kapsamında hastalık", "işsizlik", "yaşlılık", "iş kazası ve meslek hastalıkları", "analık", "malullük", "ölüm", "aile yardımları" konularını ve düzenlemelerini içermektedir (Ayhan, 2012, s. 52). Bu yönleriyle çalışma yaşamını düzenleyici bir kurum olarak araştırmada sosyal güvenlik kurumuna da yer verilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 22.maddesinde "Herkes, toplumun bir bireyi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik, bireyin onuru, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların temin edilmesi temeline dayanır." denilmektedir (International Labour Organization [ILO], 2011, s. 8). Bu yönüyle sosyal güvenlik kurumunun da diğer kurumlar gibi belirli ihtiyaçları karşılaması gerekmektedir. Sosyal güvenlik kurumuna yönelik bireylerin beklentileri, "yoksulluk, işsizlik, yaşlılık durumunda asgari gelir garantisi", "sağlık bütçe ve hizmetlerinin genişletilmesi", "emeklilik yaş, hizmet yılının düşürülmesi ve maaşların iyileştirilmesi", "bürokratik işleyiş ve işlemlerin kolaylaştırılması", "hepsi" ve "bilgim yok" seçenekleriyle kategorize edilmiştir. Örneklem grubunun %29,5'i "hepsi", %21,1'i "yoksulluk, işsizlik, yaşlılık durumunda asgari gelir garantisi" beklentisini daha yüksek oranla önemsemektedir. Kuşaklara göre sosyal güvenlik kurumuna yönelik beklentiler arasında anlamlı bir bağ ($p=0,638$) tespit edilmemiştir. Y kuşağının %29,4'ü, Z kuşağının %31,1'i, 58 yaş ve üstü kuşağın %34,1'i "hepsi" beklenti seçeneğini, X kuşağının ise %28'lik bir oranla "yoksulluk, işsizlik, yaşlılık durumunda asgari gelir garantisi" beklentisini öne çıkarması anlamsızlık değerinin azalmasını sağlamıştır. Bağlı olunan/yararlanılan sosyal güvenlik kurumu (Emekli Sandığı/SSK/Bağ-kur) beklentileri kısmen karşılamakta (%43,6) olup beklentilerin karşılanması ile kuşaklar arasında anlamlı bağ ($p=0,013$) bulgulanmıştır. Bu anlamlılık kuşaklara göre beklentilerin karşılanma durumunun farklılaştığını göstermektedir. Nitekim X kuşağının %49'u ve Y kuşağının %45,8'i beklentilerinin sosyal güvenlik kurumu tarafından kısmen karşılandığını düşünürken 58 yaş ve üstü kuşağın %38,8'i beklentilerinin karşılanmadığı seçeneğini ayrıştırmaktadır. Z kuşağı ise %37,8'lik bir oranla sosyal güvenlik kurumunun beklentilerini karşılaması konusunda fikirleri olmadığı seçeneğini ayrıştırmışlardır. Bu durum, Z kuşağının çoğunluğunun çalışma yaşamında yer almaması ve dolayısıyla henüz sosyal güvenlik kurumuna yönelik bir yargı ya da düşüncelerinin oluşmamış olması ile açıklanabilir.

Sosyal güvenlik kurumu günümüzdeki işleyişiyle örneklem grubunun %41,8'ine kısmen güven vermektedir. Kuşaklarla ilişkisi incelendiğinde ise kuşaklarla sosyal güvenlik kurumunun günümüzdeki işleyişine güven duyma

arasında anlamlı bir bağın varlığı ($p=0,012$) tespit edilmiştir. Bu anlamlılık, X kuşağının %46'sının, Y kuşağının %43,8'inin, 58 yaş ve üstü kuşağın %40'ının sosyal güvenlik kurumunun günümüzdeki işleyişine kısmen güven duyması, buna karşın Z kuşağının %40'ının konuyla ilgili fikirleri olmadığını belirtmeleri ile görünür olmaktadır. Benzer durum, memnuniyet konusunda da geçerlidir. Örneklem grubunda yer alan bireylerin %35,8'i bağlı oldukları/yararlandıkları sosyal güvenlik kurumunun günümüzdeki işleyişinden kısmen memnundur. Kuşaklarla memnuniyet arasında da anlamlı ilişki ($p=0,017$) bulunmuştur. Kuşak ve güven ilişkisinde olduğu gibi kuşak ve memnuniyet arasındaki anlamlılık, X kuşağının %39'unun, Y kuşağının %36,6'sının, 58 yaş ve üstü kuşağın %37,6'sının kısmen memnuniyet, Z kuşağının %40'ının ise konuyla ilgili fikirleri olmadığı seçeneğini ayırtmalarını ile kendini göstermektedir. Örneklem %32,9'u sosyal güvenlik kurumunun günümüzdeki işleyişiyle yaşam kalitelerini kısmen olumsuz etkilediğini belirtirken kuşaklara göre dağılım ile yaşam kalitesine etki arasında da anlamlı ilişki ($p=0,000$) vardır. X kuşağının %37'si sosyal güvenlik kurumunun yaşam kalitelerini olumsuz etkilemediğini belirtirken, Y kuşağının %33,3'ü ile 58 yaş ve üstü kuşağın %43,5'i yaşam kalitelerinin kısmen olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir. Z kuşağının %40'ı ise güven ve memnuniyet konularında olduğu gibi sosyal güvenlik kurumunun yaşam kalitesine etkisi konusunda fikirleri olmadığı seçeneğini ayırtmaktadır. Sosyal güvenlik kurumunun güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi konularında tam anlamıyla birey yaşamına olumlu katkıda bulunmaması ise “çalışma yaşamı ve emekliliğe ilişkin sorunlar” (%59,3), “sağlık harcamaları” (%23,8), “bürokratik işleyiş” (%16,9) gibi sorunlar doğrultusunda açıklanmıştır.

3.8. Kuşaklar ve Hukuk Kurumu

Toplumsal yaşamda bireyler bir arada yaşamakta ve bu yaşamın sürdürülmesi için bir düzene ihtiyaç duymaktadırlar. Düzenin sağlanmasında hukuk kuralları önemli yere sahiptir. Hukuk kuralları, bireylerin toplumsal yaşam içindeki davranışlarını düzenleyen ve devlet zoruyla uyulmasını sağlayan kurallardır. Hukuk; düzeni, barışı, güveni, eşitliği, sınırlı ancak sürekli bir özgürlüğü sağlamaktadır (Gözübüyük, 2009, s. 4-5). Bu yönleriyle hukuk kurumu, toplumsal yaşamı düzenleyen önemli kurumlardan biridir. Yargı hizmeti ve hukuki uygulamalar, birey ve toplumların varlıklarının korunması ve sürdürülmesinde hukuk önemli yer teşkil etmekle birlikte nesnel açıdan hayatın anlamlandırılmasında hem araç hem de amaç olarak adaletin sağlayıcısıdır. Öznel olarak ise bireylerin yaşam kalitesini etkilemekte ve değiştirmektedir (Ünal, 2015, s. 50). Bu açıdan her kurumdan beklendiği gibi hukuk kurumunun da toplumsal ihtiyaçları karşılaması gerekmektedir. Çalışmada karşılanması gereken ihtiyaçlar “toplumsal düzen, barış ve güvenliğin sağlanması”, “toplumsal adaletin gözetilmesi”, “yargılama sürelerinin kısaltılması ve yasama/yürütme/yargı ayrılığı ilkesinin gözetilmesi” ve bunların tamamını içeren “hepsi” ifadeleriyle belirtilmiştir. Örneklem %42'si belirtilen beklentilerin tümünün hukuk kurumunca karşılanması görüşünde olmakla beraber kuşaklara göre bu beklentiler arasında anlamlı ilişki ($p=0,036$) saptanmıştır. X kuşağının %38'i, Y kuşağının %47,1'i, Z kuşağının %44,4'ü “hepsi” beklenti seçeneğini öne çıkarırken 58 yaş ve üstü kuşağın %41,2'lik bir oranla “toplumsal adaletin gözetilmesi”ni ayırtması anlamlı ilişki oluşmasını sağlamıştır. Buna karşın kuşaklara göre hukuk kurumunun beklentileri karşılaması arasında anlamlı ilişki ($p=0,319$) tespit edilmemiştir. Örneklem %57,4'ü günümüz hukuk sisteminde beklentilerinin karşılanmadığını/karşılanamayacağını düşünmekte olup kuşaklara göre bakıldığında oransal olarak X kuşağının %51'i, Y kuşağının %59,5'i, Z kuşağının %66,7'si, 58 yaş ve üstü kuşağın %56,5'i beklentilerinin karşılanmadığını/karşılanamayacağı kanaatinde. Örneklem grubunun verdikleri “kısmen” yanıtı da olumsuzluk yönüyle değerlendirildiğinde bu oran X kuşağında %95, Y kuşağında %92,2, Z kuşağında %93,4, 58 yaş ve üstü kuşakta %89,4'e yükselmekte, bu da her kuşağın neredeyse tamamının, hukuk kurumunun beklentilerini karşılaması konusunda olumsuz düşüncede olduğunu göstermektedir. Böylelikle kuşaklar bazında bir ayrışma ortaya çıkmayarak anlamlı ilişkiden söz edilememektedir.

Hukuk kurumu ile ilgili bireylerin güvenleri, memnuniyet algıları ve yaşam kalitesine katkıları açısından da olumsuz değerlendirmeler ağırlıktadır. Nitekim örneklem grubunun %58,5'i hukuk kurumuna güvenmemekte, %54'ü hukuki uygulamalardan memnun olmadığını belirtmekte, %42'si ise mevcut hukuk sistemi/hukuki uygulamaların kaliteli yaşam sürme konusunda kısmen olumsuz etkide bulunduğunu düşünmektedir. Örneklem grubu kuşaklar bazında değerlendirildiğinde ise X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşağa göre hukuk kurumuna yönelik güven duygusu arasında anlamlı ilişki ($p=0,956$) tespit edilmemiştir. Oransal olarak X kuşağının %60'ı, Y kuşağının %55,6'sı, Z kuşağının %64,4'ü, 58 yaş ve üstü kuşağın %58,8'i hukuk kurumuna güvenmediklerini belirterek kuşaklara göre bir fark yaratmamışlardır. Memnuniyet konusunda da aynı durum geçerli olmakla birlikte kuşaklar ile hukuk sistemi/uygulamalarından memnuniyet arasında anlamlı ilişki ($p=0,996$) yoktur. Güven duygusunda olduğu gibi burada da X kuşağının %53'ü, Y kuşağının %55,6'sı, Z kuşağının %55,6'sı, 58 yaş ve üstü kuşağın %51,8'i hukuk sistemi/uygulamalarından memnun değildir. Bu memnuniyetsizlik kuşaklara göre bir

ayrışmanın olmamasına sebebiyet vermektedir. Kuşaklara göre mevcut hukuk sistemi/hukuki uygulamaların bireylerin yaşam kalitesine etkisi arasında ise anlamlılık düzeyi güven ve memnuniyete göre daha yüksek olsa da anlamlı ilişki ($p=0,130$) saptanmamıştır. Burada X kuşağının %40'ı, Z kuşağının %40'ı, 58 yaş ve üstü kuşağın %54,1'i mevcut hukuk sistemi/hukuki uygulamaların yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini düşünürken Y kuşağının %43,1'lik bir oranla yaşam kalitelerini kısmen olumsuz etkilediğini belirtmesi, Y kuşağı açısından p değeri dikkate alındığında, ayrışma yaratmasa da anlamsızlık düzeyinin azalmasını sağlamıştır. Kuşaklara göre ortaya çıkan anlamsız ilişki yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesi ve kısmen olumsuz etkilenmesi seçeneklerinin birey yaşamında negatif etki uyandırması açısından birlikte değerlendirildiğinde X kuşağı %78, Y kuşağı %80,4, Z kuşağı %71,1, 58 yaş ve üstü kuşağı %85,9'luk oranlarla olumsuz etki belirtmiş olmaktadır. Bu da kuşaklara göre yaşam kalitesinin değişkenlik göstermemesini açıklamaktadır. Elde edilen bulgular, hukuk kurumunun bireylerin yaşamlarını olumsuz yönde etkilediğini göstermekte olup çalışmada “adalet ve yargılama süreci” (%89,1) ve “yargı görevlilerinin niteliksiz ve sayıca yetersiz olmaları” (%10,9) sorunlarının bu durum üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada da araştırma örneklemini oluşturan bireylerin çoğunluğu Türkiye’de adaletin dağıtımını olumsuz algıladıkları, hukuk sistemi yerine adalet kavramı kullanıldığında olumsuz algının arttığı, yargıya güven konusunda ciddi anlamda sorun yaşandığı, bu sorunun temelinde toplumun belirli kesimleri ile baskı gruplarının yargıya müdahalelerinin yattığı ve belirtilen grupların çıkarlarına göre yargının siyasallaştığı bulgulanmıştır (Çağlayandereli vd., 2016, s. 341).

3.9. Kuşaklar ve Din Kurumu

Toplamlar, varlıklarını sürdürmek için toplumsal işlevleri belirli kurumlar aracılığıyla yerine getirmektedir. Din de bu işlevi gerçekleştiren kurumlardan biridir (Güngör Ergen, 2018, s. 321). Durkheim’a göre dinin işlevleri; bireyin belirli kurallara uyarak kendini disipline etmesi, bireyler arasında dayanışmanın sağlanması, geleneklerin sürdürülmesi, dini ayinlerle bireylerde huzur ve güven yaratması, mutluluk vermesi, bireyleri stresten uzak tutması olarak belirtilirken modern toplumda bu işlevlere ek olarak din, “gönül rahatlığı ve huzur sağlama”, “toplumsal denetim ve yol gösterme”, “refah, eğlenme ve dinlenme hizmetleri götürme”, “toplumsal değerlerin formüle edilmesi”ni sağlamaktadır (Özkalp, 1993, s. 176). Dinlerin ortak hedefleri arasında bireylerin mutluluk ve huzurunu sağlama çabasının olması, dini inanç ve uygulamaların yaşam kalitesine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Güneş, 2014, s. 159). Çalışmada din kurumuna yönelik beklentiler; “bireysel özgürlük ve farklılıklara saygı”, “formel dini eğitim desteği”, “dinin siyasileşmemesi, tarikat/cemaatler tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaması”, “Diyanet’in dini inançların yaşanmasında yeterince kucaklayıcı ve işlevsel olmaması” ve bu beklentilerin tamamını kapsayan “hepsi” seçenekleriyle ifade edilmiştir. Örneklem grubu diğer seçeneklere göre daha yüksek oranla “dinin siyasileşmemesi, tarikat/cemaatler tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaması” (%46,5) beklentisini öne çıkarmışlardır. Kuşaklara göre beklentilerin dağılımı incelendiğinde aralarında anlamlı ilişki ($p=0,662$) saptanmamıştır. Bu durum, X kuşağının %46’sının, Y kuşağının %47,1’inin, Z kuşağının %51,1’inin, 58 yaş ve üstü kuşağın %43,5’inin “dinin siyasileşmemesi, tarikat/cemaatler tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaması” beklenti seçeneğini öne çıkarmaları, dolayısıyla da birbirlerine göre bir ayrışma yaratmamalarından kaynaklanmaktadır. Din kurumuna yönelik beklentilerin karşılanıp karşılanmadığının tespit edilmesi için örneklem grubuna “Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilatı’nın halkın dini ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve %43,6’lık bir oranla “hayır” yanıtı alınmıştır. Kuşaklara göre bakıldığında ise kuşaklarla beklentilerin karşılanması arasında anlamlı ilişki ($p=0,000$) bulunmuştur. X kuşağının %46’sı, Y kuşağının %41,8’i, Z kuşağının %46,7’si Diyanet İşleri’ni halkın ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli görmezken 58 yaş ve üstü kuşağın %43,5’i yeterli görmektedir. Bu nedenle 58 yaş ve üstü kuşak açısından bir ayrışma ortaya çıkmakta ve ileri yaş gruplarında dini açıdan beklentilerin daha yüksek oranla karşılandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ekonomi ve hukuk kurumlarında olduğu gibi din kurumuna yönelik de güven düzeyi düşüktür. Örneklem grubunun %52’si din hizmeti veren kurum ve oluşumların (dini cemaat/vakıf vb.) mevcut işleyişine güven duymamaktadır. Bu durum üzerinde cemaatleşmenin yarattığı güvensiz atmosferin etkili olduğu söylenebilir. Yapılan bir çalışmada da cemaat/tarikat liderleri ile din adamlarına yönelik güven düzeyinin düşük olduğu görülmüştür (Çakır, 2020, s. 279). Kuşaklar özelinde değerlendirildiğinde kuşaklarla güven düzeyi arasında anlamlı ilişki ($p=0,468$) tespit edilmemiştir. X kuşağının %53’ü, Y kuşağının %53,3’ü, Z kuşağının %57,8’i, 58 yaş ve üstü kuşağın ise %47,1’i din hizmeti veren kurum ve oluşumların mevcut işleyişine güven duymamaktadır. Böylelikle bir ayrışmadan söz edilememektedir. Dini hizmetlerden kısmen memnun (%45,2) olunmakla birlikte memnuniyet konusunda da kuşaklara göre anlamlı ilişki ($p=0,234$) yoktur. Çünkü Z kuşağının %40’ı, 58 yaş ve üstü kuşağın %40’ı kendilerine ulaştığı kadarıyla dini hizmetlerden memnunken X kuşağının %47’si, Y kuşağının

%51'i kısmen memnun olduklarını belirtmektedir. Bu haliyle kuşaklar arasında ayrışma var gibi gözükse de memnuniyet ve kısmen memnuniyet durumları olumlu açıdan birlikte düşünüldüklerinde tüm kuşakların bir şekilde memnuniyet duygusu içinde olmaları ilişkinin anlamsız çıkma gerekçesi olarak gösterilebilir. Güven ve memnuniyet durumlarının aksine dini uygulamaların bireylerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilemediği (%52,5) görülmüş olup kuşaklara göre yaşam kalitesi değerlendirmeleri arasında anlamlı ilişki ($p=0,031$) bulgulanmıştır. X kuşağının %61'i, Y kuşağının %45,8'i, Z kuşağının %55,6'sı, 58 yaş ve üstü kuşağın %52,9'u dini uygulamaların kaliteli yaşam sürme konusunda olumsuz etkide bulunmadığını düşünmekle birlikte kuşaklar arasında ayrışma p değeri dikkate alındığında oransal farklılıklar üzerinden açıklanabilir. Nitekim olumsuz etki konusunda Y kuşağının "evet" (%53,6) ve "kısmen" (%42,1) yanıtını diğer kuşaklara göre daha yüksek oranla vererek olumsuz etkiyi öne çıkarmaları bir ayrışma olmasını sağlamıştır. 58 yaş ve üstü kuşakta olumsuz etki belirtilmeme sebebi ise Akbolat'ın (2021, s. 205) çalışmasında da işaret edildiği üzere yaşlılıkla birlikte daha çok hissedilen ölüm düşüncesi, ahiret inancı, günlük yaşama dair korkuların aşılmasında destek olması, yalnızlığa karşı sığınak olması, huzur, güven vermesi gibi gerekçelerle yaşlılıkla daha çok dine yönelinmesi ile açıklanabilir. Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında din kurumuna yönelik olumsuz etkilerin örneklem grubu tarafından "dinin tarikat/cemaatler tarafından farklı şekillerde yorumlanması" (%21,3), "dinin siyasileşmesi" (%19,1), "dinin menfaat elde etmek için kullanılması" (%18,8), "dini eğitim yetersizliği" (%12,7), "farklı inançlara saygı duyulmaması" (%8,5), "Diyanet'in dini inançların yaşanmasında yeterince kucaklayıcı ve işlevsel olmaması" (%7,6), "inanca yönelik çevre baskısı" (%7,1), "özgürlüğün kısıtlandığı düşüncesi" (%4,9) gibi gerekçelere bağlandığı görülmüştür.

3.10. Kuşaklar ve Siyaset Kurumu

Çalışmada son olarak siyaset kurumu değerlendirilmiştir. Toplumsal kurumlardan biri olan siyaset; resmi düzenin yani devlet yönetimiyle ilgili düşünce ve uygulamaların sağlanması ve sürdürülmesini, toplumsal ilgi ve ilişkilerin ülkede ahenkli/uyumlu bir bütün oluşturmaya yönelik üst düzeyli ve sistemli çabaları, ülke dışına karşı vatandaşlarının korunmasını ve alınması gereken önlemlerin varlığını ifade etmekte (Akyüz, 2008, s. 253) tüm bu yönleriyle toplumun yönetilme ihtiyacını karşılamaktadır (Özkul, 2018, s. 191). Toplumdaki bireylerin yaşam kalitelerinin, sahip oldukları haklar ile doğru orantılı olduğu (Çimenli, 2024, s. 75) göz önünde bulundurulduğunda siyaset kurumunun bireylerin beklentilerini karşılaması ve bu beklentiler doğrultusunda birey hak ve özgürlüklerini sağlaması gerekmektedir. Siyaset kurumuna yönelik beklentiler "halkın ihtiyaçlarını önceleyen bir yönetim anlayışı ve güvenlik", "demokratik ilkelere ve hukukun üstünlüğüne uyulması", "uluslararası ilişkilerin olumlu düzeyde sürdürülmesi", "yoksulluğun ve yolsuzluğun önlenmesi, refah düzeyinin yükseltilmesi" ve tümünü içeren "hepsi" seçenekleriyle kategorize edilmiş olup örneklem %44,4'ü "hepsi" beklenti seçeneğini daha yüksek oranla önemsemiştir. Kuşaklara göre siyaset kurumuna yönelik beklentiler irdelendiğinde aralarında anlamlı ilişki ($p=0,136$) yoktur. X kuşağının %49'u, Y kuşağının %48,4'ü, Z kuşağının %48,9'u "hepsi" yanıtını öne çıkarmaktadır. Buna karşın 58 yaş ve üstü kuşağının %37,6'sı "halkın ihtiyaçlarını önceleyen bir yönetim anlayışı ve güvenlik" beklentisini daha yüksek oranla vurgulasa da bu vurgu p değeri dikkate alındığında bir ayrışma yaratmamakla birlikte anlamsızlık değerinin azalmasını sağlamıştır. Örneklem %60,8'i bu beklentilerin siyaset kurumunca karşılanmadığı kanaatinde. Beklentilerin karşılanması konusunda da kuşaklara göre anlamlı ilişki ($p=0,551$) saptanmamıştır. Bu anlamsızlık, X kuşağının %61, Y kuşağının %62,7, Z kuşağının %64,4, 58 yaş ve üstü kuşağın ise %55,3'lük oranlarla günlük yaşamlarında siyasetin beklentilerini karşılamadığı yönündeki ifadelerinde görülmekte dolayısıyla da tüm kuşaklar açısından siyaset kurumu, beklentileri karşılama konusunda yetersiz kalmaktadır.

Siyaset kurumu; demokratik, ekonomik, yönetsel ve siyasi boyutlarıyla yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır (Çukurçayır, 2008, s. 24). Buna karşın çalışmada siyaset kurumunun, bireyin yaşamına katkı açısından güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi konusunda olumsuz değerlendirmelerin en çok yapıldığı kurumlardan biri olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun %66,6'sı siyasetçilere güvenmemekte, %56,4'ü siyasetçilerin ürettikleri hizmetlerden memnun olmadıklarını belirtmekte, %60,8'i ise siyasetin kaliteli bir yaşam sürme konusunda olumsuz etkide bulunduğunu düşünmektedir. Yapılan bir çalışmada da hem iktidar hem muhalefette bulunan parti liderlerine güvensizliğin yüksek olduğu, göreceli olarak en yüksek güven düzeyine sahip siyasi liderin bile güven açısından %30'a ulaşmadığı bulgulanmıştır (Çakır, 2020, s. 270). Dolayısıyla siyasal güven düzeyi düşüktür ve bu güvensizlik bireylerin yaşamlarında memnuniyet ve yaşam kalitesi bakımından olumsuz etkilerin artmasına sebep olmaktadır. Kuşaklar açısından bakıldığında kuşaklara göre güven ($p=0,106$), memnuniyet ($p=0,208$), yaşam kalitesi değerlendirmeleri ($p=0,115$) arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Öncelikle kuşaklara göre güven duygusu incelendiğinde X kuşağının %70'i, Y kuşağının %66,7'si, Z kuşağının %80'i, 58 yaş ve üstü

kuşağın %55,3'ü siyasetçilere güvenmemektedir. Yine X kuşağının %56'sı, Y kuşağının %57,5'i, Z kuşağının %68,9'u, 58 yaş ve üstü kuşağın %48,2'si siyasetçilerin ürettikleri hizmetlerden memnun değildir. Son olarak yaşam kalitesi yönüyle bakıldığında da X kuşağının %62'si, Y kuşağının %64,1'i, Z kuşağının %71,1'i, 58 yaş ve üstü kuşağın %48,2'si siyasetin kaliteli yaşam sürmelerini olumsuz olarak etkilediğini düşünmektedir. Bu haliyle kuşaklar güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi açısından olumsuz değerlendirmeleri daha yüksek oranla yapmakta, anlamlı ilişki yaratacak bir ayrışma ortaya çıkmamaktadır. Elde edilen bulgular, siyaset kurumunun bireylerin yaşamlarını güven, memnuniyet ve yaşam kalitesi açısından olumsuz etkilediğini gösterirken bu durumun gerekçeleri ise “siyasilerin politikalarının güven vermemesi” (%18,5), “halkın taleplerinin gerçekleştirilememesi” (%17,4), “siyasetin şeffaf bir şekilde yapılmaması” (%13,7), “siyasi düşüncelerin özgürce dile getirilememesi” (%11,8), “siyasetçilerin halkla iç içe ve adaletli olmamaları” (%11,3), “halkı ayrıştırıcı nitelikteki söylemleri” (%10,6), “siyasetçilerin gerektiğinde yargılanmamaları” (%9,8), “sivil toplum kuruluşlarına yeterince önem verilmemesi” (%6,9) olarak bulgulanmıştır.

4. SONUÇ

Toplumsal kurumlar, bireylerin gündelik yaşamlarını sürdürmelerinde yönlendirici ve belirleyici olmaları sebebiyle oldukça etkilidir. Bu anlamda toplumsal kurumların, bireylerin yaşamlarını kaliteli bir şekilde sürdürmelerini sağlamaları gerekmektedir. Kaliteli bir yaşamın sürdürülmesi için de hem bireysel hem de toplumsal refahın sağlanması, bu doğrultuda kurumların bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara yanıt vermesi, beklentileri karşılaması önemli olmaktadır. Çalışma kapsamında da kurumsal beklentiler ve kurumların birey yaşantısına katkısı (güven, memnuniyet, yaşam kalitesi) kuşaklar ekseninde değerlendirilmiş olup kuşaklara göre bir farklılaşma olup olmadığı görülmeye çalışılmıştır. Üyelerinin benzer deneyimlere sahip olması, ortak bir bilinç geliştirmeleri gibi özellikleriyle birbirlerinden farklılaşan kuşakların kurumsal değerlendirmelerinin de farklılaşacağı varsayımıyla hareket edilmiştir. Böylelikle aile, eğitim, boş zamanları değerlendirme, sosyal güvenlik, sağlık, ekonomi, hukuk, din, siyaset kurumları kuşaklar bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışma verileri 2021-2022 yılları arasında gerçekleştirilen alan çalışmasına dayandırılırken örneklem grubunun yaşları için 2022 yılı temel alınarak X, Y, Z, 58 yaş ve üstü olmak üzere kuşak sınıflandırması yapılmış, bu sınıflandırma doğrultusunda elde edilen veriler, bilgisayar ortamında kullanılan bir istatistik programıyla analiz edilmiştir.

Verilerin analizi sonucunda, toplumsal kurumlar içerisinde aile, boş zamanları değerlendirme, sosyal güvenlik ve sağlık kurumlarına yönelik olumlu düşünceler öne çıksa da eğitim, ekonomi, hukuk, din, siyaset kurumlarına yönelik olumsuz algılar bütün kuşaklar açısından baskın olmaktadır. Toplumsal kurumlar özelinde incelendiğinde aileye yönelik beklentiler konusunda Z ve Y kuşakları “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim”, X, 58 yaş ve üstü kuşaklar ise “güvenli, samimi, huzurlu ortam ve güçlü iletişim”, “yuva kurma desteği ve çocuk”, “çocukların toplumsal/dini değerlere uygun yetiştirilmesi”, “temel toplumsal ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması” beklentilerinin tümünü gerekli görmektedir. Bu durumda ileri yaş gruplarını kapsayan kuşakların aileye yönelik daha fazla beklenti içinde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Aile kurumu, hangi kuşaktan olursa olsun birey beklentilerini karşılamakta, içinde bulunulan aile yaşantısından memnuniyet ile ailenin yaşam kalitesine olumlu katkısı vurgulanırken günümüz aile yapısına yönelik güvensizlik hâkimdir. Böylelikle kuşaklara göre aile kurumuna yönelik gerek beklentiler gerekse de ailenin birey yaşamına katkısı konularında birbirlerine yakın oranlarda benzeşme görülmekte ve bu durum herhangi bir kuşağın farklılaşmasına yol açmadığı için p değeri açısından anlamlı bir ilişki görülmemesine yol açmakta ve dolayısıyla bütün kuşaklar açısından ailenin stabil bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aile kurumu kadar olmasa da olumlu değerlendirmelerin görüldüğü boş zamanları değerlendirme kurumu, kuşaklar açısından hem beklenti hem de birey yaşamına katkı açısından anlamlı ilişki teşkil etmektedir. Nitekim X ile 58 yaş ve üstü kuşak boş zamanları değerlendirme konusunda “dinlenmek/eğlenmek” beklentisini öne çıkarırken Y kuşağı “sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunma”, “sportif faaliyetlere katılım”, “dinlenme/eğlenme”, “aile ile zaman geçirme” beklentilerinin tümünü, Z kuşağı ise “sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak” ile “hepsi” beklenti seçeneklerini incelemektedir. X ve Y kuşağı beklentilerinin kısmen karşılandığı, gerçekleştirilen etkinliklerin güven duygusuna olumlu katkı bulunduğu ve memnun oldukları, gerçekleştirilemeyen etkinlikler nedeniyle yaşam kalitelerinin kısmen olumsuz etkilendiği düşüncesindedir. Buna karşın Z kuşağına göre boş zaman etkinlikleri beklentilerini karşılamamakta, gerçekleştirilemedikleri etkinlikler yaşam kalitelerini olumsuz etkilerken gerçekleştirdikleri etkinlikler ise güven duygularına ve memnuniyetlerine olumlu katkı sağlamaktadır. Böylelikle boş zaman etkinlikleri konusunda kuşaklara göre çeşitli ayrışmalar olduğu görülmektedir. Sağlık kurumu da kuşaklar açısından olumlu değerlendirmelerin baskın olduğu kurumlardandır. Çalışmada X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşakların sağlık kurumuna

yönelik beklentilerinin “hizmete erişimin rahat olması”, “hizmetlerin ücretsiz/maliyetlerin düşük olması”, “personelin nitelikli, saygılı ve ilgili olması”, “personelle rahat iletişim kurulabilmesi” ifadelerinin tümü olduğu görülmüştür. Sağlık kurumu, beklentileri karşılama konusunda yeterli görülürken sağlık sisteminin güven verdiği, genel anlamda memnun olunduğu ve yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmediği bulgulanmış olup kuşaklara göre bir ayrışma görülmemiştir.

Kuşaklar açısından olumsuz değerlendirmelerin baskın olduğu kurumlar içerisinde öncelikle eğitim kurumu değerlendirildiğinde bütün kuşaklar açısından olumsuz değerlendirmelerin baskın olduğu bulgulanmıştır. X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklarda bulunan bireyler, eğitim kurumunun “erdemli, özgüvenli ve özsaygılı kişilik edinimi”, “yaşam mücadelesine hazırlamak”, “bilimsel düşünme alışkanlığı” kazandırma, “dini/ahlaki değerlerin öğretilmesi” beklentilerini karşılama gerektğini düşünse de eğitim kurumu beklentilerini karşılamamaktadır. Eğitim kurumunun birey ihtiyaçlarına yanıt vermemesinin yanı sıra, farklı kuşaklardaki bireylerin Türk eğitim sistemine güvenmedikleri, eğitim sisteminden memnun olmadıkları ve bu doğrultuda yaşam kalitelerinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomi kurumunun bireylerin geçimlerini sağlamak için en çok önemsedikleri ancak en çok sorun gördükleri kurumlardan biri olduğu bulgulanmıştır. X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklar ekonomi kurumu söz konusu olduğunda “üretim yatırımlarının artırılması”, “işsizliğin önlenmesi”, “enflasyon ve pahalılığın önlenmesi”, “gelir, vergi ve bölüşüm adaletinin sağlanması” beklentilerinin tümünü önemsemektedir. Ancak bütün kuşaklar açısından beklentiler karşılanmamakta, kuruma yönelik güvensizlik, memnuniyetsizlik ve yaşam kalitesine olumsuz etki baskın olmaktadır. Ekonomi kurumuyla bağlantılı çalışma hayatını düzenleyici bir kurum olarak ele alınan sosyal güvenlik kurumunda ise kuşaklara göre daha olumlu düşünceler hâkim olmakla birlikte birtakım ayrışmalar göze çarpmaktadır. Beklentiler konusunda Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşak “yoksulluk, işsizlik, yaşlılık durumunda gelir garantisi”, “sağlık bütçe ve hizmetlerinin genişletilmesi”, “emeklilik yaş, hizmet yılının düşürülmesi ve maaşların iyileştirilmesi”, “bürokratik işleyiş ve işlemlerin kolaylaştırılması” beklentilerinin tümünü öncelerken X kuşağı ise “yoksulluk, işsizlik, yaşlılık durumunda gelir garantisi” beklentisini daha yüksek oranda ön plana çıkarmaktaysa da istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamaktadır. Bunun aksine beklentilerin karşılanması, güven, memnuniyet, yaşam kalitesi konularında ise anlamlı ilişki görülmekte olup X ve Y kuşakları beklentilerinin kısmen karşılandığını, 58 yaş ve üstü kuşak karşılanmadığını, Z kuşağı ise fikirleri olmadığını beyan etmektedir. Sosyal güvenlik kurumuna genel anlamda kısmen güven ve memnuniyet duygusu belirtilirken Z kuşağının konuyla ilgili fikirleri bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik kurumunun yaşam kalitesine olumsuz etkisinin olup olmadığı konusunda da X kuşağı olumsuz etkilenmediklerini, Y ile 58 yaş ve üstü kuşak kısmen olumsuz etkilendiklerini, Z kuşağı ise fikirleri olmadığını ifade etmektedir. Görüldüğü üzere, Z kuşağının genel anlamıyla sosyal güvenlik kurumuna yönelik bilgileri bulunmamaktadır. Bu durum, Z kuşağının çoğunlukla öğrenci olmaları ve çalışma yaşamında yer almamaları ile ilişkilidir.

Ekonomi kurumu kadar olmasa da olumsuz değerlendirmelerin baskın olduğu kurumlardan biri hukuk kurumudur. Hukuk kurumuna yönelik X, Y, Z kuşakları “toplumsal düzen, barış ve güvenliği sağlaması”, “toplumsal adaleti gözetmesi”, “güçler ayrılığı ilkesi” beklentilerinin tümünün karşılanması gerektiği kanaatindeyken 58 yaş ve üstü kuşaktaki bireyler ise “toplumsal adaletin gözetilmesi” fikrini öncelemektedir. Bu haliyle adalet bütün kuşakların önemseddiği bir konu iken hukuk kurumuna yönelik beklentilerin karşılanmadığı düşüncesi, güvensizlik, memnuniyetsizlik ve yaşam kalitesinin kısmen olumsuz etkilendiği düşünceleri adalet konusunda hukuk kurumunda birtakım sorunların olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklarda bulunan bireyler açısından özellikle adalet konusunda olumsuz algının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Olumsuz değerlendirmelerin olduğu bir diğer kurum ise dindir. Din kurumuna yönelik X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklar açısından öne çıkan beklenti, “dinin siyasileşmemesi, tarikat/cemaatler tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaması” olurken Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilatı halkın dini ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli görülmemektedir. Z, 58 yaş ve üstü kuşaklar dini hizmetlerden memnunken X ve Y kuşakları ise kısmen memnundur. Buna karşın bütün kuşaklar din hizmeti veren kurum ve oluşumlara güvenmediklerini, yaşam kalitelerinin dini uygulamalar nedeniyle olumsuz etkilenmediğini belirtmişlerdir.

Son olarak siyaset kurumuna bakıldığında, X, Y, Z, 58 yaş ve üstü kuşaklara göre olumsuz değerlendirmelerin en baskın olduğu kurumlardan biri olan siyaset kurumu, “halkın ihtiyaçlarını önceleyen bir yönetim anlayışı ve güvenlik”, “demokratik ilkelere ve hukukun üstünlüğüne uyulması”, “uluslararası ilişkilerin olumlu düzeyde sürdürülmesi”, “yoksulluğun ve yolsuzluğun önlenmesi, refahın yükseltilmesi” beklentilerinin tümünü

karşılmalıdır. Ancak bu kurum, beklentileri karşılama konusunda yetersiz kalmakta, yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, güvensizlik ve memnuniyetsizlik baskın olarak görülmektedir.

Tüm bu sonuçlar, genel anlamda kuşaklara göre kurumsal beklentilerin ve kurumların güven, memnuniyet, yaşam kalitesi gibi yönlerden birey yaşantısına katkısının değişmediğini göstermektedir. Bu açıdan toplumsal kurumların genel anlamıyla topluma hitap ettiği, toplumun genel olarak ihtiyaçlarını karşılama gerektği sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer yandan, kurumların beklentileri karşılama derecesine göre güven, memnuniyet algısı ve yaşam kalitesine katkısı şekillenmektedir. Beklentiler karşılandıkça olumlu algılar artarken beklentilerin karşılanma düzeyi azaldıkça olumsuz algılarda artış görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal kurumların bireylerin yaşantılarına güven, memnuniyet, yaşam kalitesi gibi açılardan olumlu katkı sunması için toplumun beklentilerinin karşılanması gerekmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Aka, B. (2018). Bebek patlaması, X ve Y kuşağı yöneticilerin örgütsel bağlılık düzeylerinin kamu ve özel sektör farklılıklarına göre incelenmesi: Bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 118-135. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.341626>
- Akbolat, A. (2021). Yaşlılarda yaşam kalitesi-dindarlık ilişkisi. *Türkiye’de Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 201-232. <https://doi.org/10.53112/tudear.957988>
- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar sosyolojisi tanımlar, kuramlar ve uygulamalar*. Siyasal Kitabevi.
- Angel, J. L. ve Mudrazija, S. (2011). Raising the retirement age: Is it fair for low-income workers and minorities?. *Public Policy and Aging Report*, 21(2), 14-21. <https://doi.org/10.1093/ppar/21.2.14>
- Aydın, A. ve Kalaycı, I. (2023). Başarılı yaşlanmada yaşam boyu eğitim. M. Özkul ve I. Kalaycı (Ed.), *Bütün yönleriyle başarılı yaşlanma* içinde (s. 327-348). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, M. (2015). Toplumsal yapı ve kurumlar. İ. Çapcıoğlu ve H. Beşirli (Ed.), *Sosyolojiye giriş* içinde (s. 113-134). Grafiker Yayınları.
- Aydiner Boylu, A. A. ve Paçaçoğlu, B. (2016). Yaşam kalitesi ve göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 8(15), 137-150. <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.266011>
- Ayhan, A. (2012). Sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik ilkeleri. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 41-55.
- Aytaç, S. (2017). Emeklilerde yaşam tatmini: Bursa örneği. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (55), 43-58. <https://doi.org/10.18368/iusoskon.328234>
- Bardasi, E., Jenkins, S. P. ve Rigg, J. A. (2000). *Retirement and the economic well-being of the elderly: A British perspective*. (ISER Working Paper Series, No. 2000-33). University of Essex.
- Bloomberg. (2023, 28 Aralık). *Asgari ücret dolar bazında nereden nereye geldi?*. Bloomberg. <https://www.bloomberght.com/asgari-ucret-dolar-bazinda-nereden-nereye-geldi-2344743/13> adresinden 9 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.
- Bozkurt, N. (2003). Kaliteli yaşamın felsefesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 2(3), 15-24.

- Burcu Sağlam, E. (2022). Yaşam kalitesi sosyolojisi neyi tartışır? Yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti ve sosyal kalite kavramları üzerinden bir değerlendirme. S. Sağlam, G. Yüksel, M. Kara ve S. Bingöl (Ed.), *Toplumsal değişim içinde* (s. 636-668). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Can, A. (1991). Çalışma hayatının kalitesinin geliştirilmesi. *I. Verimlilik Kongresi* (s. 89-99). Ankara, Türkiye.
- Carstensen, L. L., Isaacowitz, D. M. ve Charles, S. T. (1999). Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity. *American Psychologist*, 54(3), 165–181. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.3.165>
- Cummins, R. A. (1997). *The comprehensive quality of life scale-Adult (ComQol-A5)* (5. Baskı). Deakin University Press.
- Çağlak, U. (2019). Boş zamanları değerlendirme kurumu. M. Aydın (Ed.), *Kurumlar sosyolojisi içinde* (s. 129-151). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çağlayandereli, M., Arslan, D. A. ve Ünal, R. N. (2016). Adalet algısı ve yaşam kalitesi üzerine sosyolojik bir araştırma. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(23), 319 347.
- Çakır, M. (2020). Türkiye’de siyasal güven ve güvensizlik demografik özellikler ve medyanın etkisine dair bir araştırma. *Journal of International Social Research*, 13(69), 269-295. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3958>
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, (59), 89-132.
- Çınar, S. (2007). Talcott Parsons ve işlevselci kuram. *Sosyoloji Notları*, (3), 35-43.
- Çimenli, Ş. (2024). Cumhuriyet’in gelişim aşamaları ve yaşam kalitesi. Ö. Uysal Şahin ve M. Şahin (Ed.), *Farklı boyutlarıyla yaşam kalitesi içinde* (s. 75-93). Holistence Publications.
- Çukurçayır, M. A. (2008). Yerel demokrasi ve yerel siyaset. Y. Akdoğan ve D. Dursun (Ed.), *Yerel siyaset içinde* (s. 15-36). Okutan Yayınları.
- Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189-216.
- Engin, M. (2022). Türkiye’de aile yapısının dönüşümü: sorunlar ve beklentiler. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 123-136.
- Evinç Torlak, S. ve Savaş Yavuzçehre, P. (2008). Denizli kent yoksullarının yaşam kalitesi üzerine bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 23-44.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel Çev.), Kırmızı Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2008).
- Gözübüyük, Ş. (2009). *Hukuka giriş ve hukukun temel kavramları*. Turhan Kitabevi.
- Güneş, A. (2014). Sosyolojik olarak din ve toplum ilişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 153-164. <https://doi.org/10.18069/fusbed.06220>
- Güngör Ergen, N. (2018). Türk toplumunda din. N. Güngör Ergen (Ed.), *Türkiye’nin toplumsal yapısı içinde* (s. 321-366). Siyasal Kitabevi.
- Hawkey, L. C. ve Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of behavioral medicine*, 40(2), 218-227. <https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8>

- International Labour Organization (ILO). (2011). *Social security for social justice and a fair globalization*. ILO.
- Jenkinson, C. (2020). *Quality of life*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/quality-of-life> adresinden 20 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- Kavuncubaşı, Ş. ve Kısa, A. (2011). Sağlık kurumlar ve işlevleri. N. Tokgöz (Ed.), *Sağlık kurumları yönetimi* içinde (s. 25-39). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Korkut, G. (2020). Yaşlılık ve ailenin önemi. D. S. Şahin (Ed.), *Yaşlanmaya sağlık sosyolojisi perspektifinden multidisipliner yaklaşımlar* içinde (s. 297-312). Ekin Yayınevi.
- Lawton, M. P. ve Brody, E. M. (1969). Assessment of older people: Self-maintaining and instrumental activities of daily living. *The Gerontologist*, 9(3), 179–186. https://doi.org/10.1093/geront/9.3_Part_1.179
- Mannheim, K. (2005). The problem of generations. C. Jenks (Ed.), *Childhood: Critical concepts in sociology-volume III* içinde s. 273-285. Routledge.
- McCrindle, M. ve Fell, A. (2021). *Generation alpha*. Hachette Australia.
- Oğuz Özgür, H. ve Özkul, M. (2022). Risk toplumunda kuşakların yeni şiddet deneyimi: Dijital şiddet. *Turkish Studies*, 17(3), 551-568. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.62045>
- Okumuş, B. ve Durmaz, Ş. (2021). Yaşlı yoksulluğunda sosyal güvenlik sisteminin etkisi. C. Ergun (Ed.), *Yaşlılık ve yoksulluk* içinde (s. 261-276). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özben, M. (2019). Sağlık ve tıp kurumu. M. Aydın (Ed.), *Kurumlar sosyolojisi* içinde (s. 217-235). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Özgül, H. B., Özbay, B. K. ve Ak, C. (2019). *İstanbul'da demografik değişim: 2013-2018*. İÜ Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Şehir Araştırma Notları -3.
- Özkalp, E. (1993). *Sosyolojiye giriş*. Anadolu Üniversitesi-Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Özkul, M. (2018). *Kurumlar sosyolojisi*. Fakülte Kitabevi.
- Özkul, M. ve Kalaycı, I. (2023). *Bütün yönleriyle başarılı yaşlanma*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 455-465.
- Park, J., Hoffman, L., Marquis, J., Turnbull, A. P., Poston, D., Mannan, H., Wang, M. ve Nelson, L. L. (2003). Toward assessing family outcomes of service delivery: Validation of a family quality of life survey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(4/5), 367-384. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2003.00497.x>
- Praag, B. V. ve Ferrer-i-Carbonell, A. (2004). *Happiness quantified: A satisfaction calculate approach*. Oxford University Press.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. (H. Hülür, Çev.), De Ki Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2014).
- Sapançalı, F. (2009). *Toplumsal açıdan yaşam kalitesi*. Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.

- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi*. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Schalock, R. L. ve Verdugo, M. A. (2002). *Handbook on quality of life for human service practitioners*. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Sirgy, M. J. (1986). A quality-of-life theory derived from Maslow's developmental perspective: 'Quality' is related to progressive satisfaction of a hierarchy of needs, lower order and higher. *American Journal of Economics and Sociology*, 45(3), 329-342. <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1986.tb02394.x>
- Slattery, M. (2008). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz Çev.), Sentez Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 1991).
- Smith, J. L. ve Hollinger-Smith, L. (2015). Savoring, resilience, and psychological well-being in older adults. *Aging & Mental Health*, 19(3), 192-200. <https://doi.org/10.1080/13607863.2014.986647>
- Susniene, D. ve Jurkauskas, A. (2009). The concepts of quality of life and happiness—correlation and differences. *Engineering Economics*, 63(3), 58-66.
- Taş, S. (2022). Değişen dünyada gençlik ve gençlerin boş zaman kullanımı. F. Kahraman ve İ. Aysel (Ed.), *Gençlik fragmanları: Günümüzde gençlik ve sosyolojik çıkarımlar içinde* (s. 107-137). Gazi Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2009). *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toka, N. ve Çekiç Akyol, A. (2023). X ve Z kuşağının tüketim davranışları üzerine bir araştırma. *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları*, 2(6), 96-110.
- Türkan, M. ve Sezer, S. (2017). Yaşlı yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlar: Muğla örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-57. <https://doi.org/10.30803/adusobed.356218>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Gelir dağılımı istatistikleri, 2022*. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745> adresinden 30 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ). (2021, 28 Haziran). *Haziran 2021 açlık ve yoksulluk sınırı*. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. <https://www.turkis.org.tr/haziran-2021-aclik-ve-yoksulluk-siniri-2/> adresinden 15 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Uysal Şahin, Ö. (2020). *Yaşam kalitesi kamu maliyesi kalitesi-Avrupa Birliği ve Türkiye üzerine bir inceleme*. Rating Akademi Yayınları.
- Uysal Şahin, Ö. (2022). Yaşam kalitesi ve eğitim ilişkisi: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Journal of Awareness (JoA)*, 7(4), 179-197.
- Ünal, R. N. (2015). *Hukuk algısının yaşam kalitesi üzerindeki etkileri (Mersin örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Vapur, M. ve Yavuz, E. (2022). Boş zaman katılımının yaşam kalitesine etkisi: Boş zaman tatmini ve algılanan stresin aracılık rolü. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(3), 1252-1268. <https://doi.org/10.33083/joghat.2022.199>
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2015). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (6. Baskı). (M. R. Ayas ve L. Elburuz, Çev.), Doğu Batı Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2005).

- World Health Organization (WHO). (2012). *Programme on mental health WHOQOL user manual*. World Health Organization.
- Yetim, B. (2018). *Yaşam memnuniyeti ve yaşam kalitesinin belirleyicileri: Sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve sağlık statüsünün rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ziatdinov, R. ve Cilliers, J. (2021). Generation alpha: Understanding the Next Cohort of University students. *European Journal of Contemporary Education*, 10(3), 783-789. <https://doi.org/10.13187/ejced.2021.3.783>